

Philo Judaeus De migratione Abrahami

(ed. P. Wendland)

Philonis Alexandrini opera quae supersunt, vol. 2.
Berlin: Reimer, 1897 (repr. De Gruyter, 1962), pp. 268–314.

ΠΕΡΙ ΑΠΟΙΚΙΑΣ

1 "Καὶ εἶπε κύριος τῷ Ἀβραάμ· ἀπελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ
ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου εἰς τὴν γῆν,
ἣν σοι δείξω· καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ εὐλογήσω σε καὶ μεγα-
λυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογητός· καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς
σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν
2 σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς" (Gen. 12, 1-3). βουλευθεὶς ὁ θεὸς τὴν
ἀνθρώπου ψυχὴν καθῆραι πρῶτον αὐτῇ δίδωσιν ἀφορμὴν εἰς σωτηρίαν
παντελῆ τὴν ἐκ τριῶν χωρίων μετανάστασιν, σώματος, αἰσθήσεως, λόγου
τοῦ κατὰ προφορὰν· τὴν μὲν γὰρ γῆν σώματος, τὴν δὲ συγγένειαν
αἰσθήσεως, τὸν δὲ τοῦ πατρὸς οἶκον λόγου συμβέβηκεν εἶναι σύμβολον.
3 διὰ τί; ὅτι τὸ μὲν σῶμα καὶ ἐκ γῆς ἔλαβε τὴν σύστασιν καὶ ἀναλύεται
πάλιν εἰς γῆν-μάρτυς δὲ Μωυσῆς, ὅταν φῆ· "γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπε-
λεύσῃ" (Gen. 3, 19)· καὶ γὰρ παγῆναί φησιν αὐτὸ χοῦν εἰς ἀνθρωπεῖαν
μορφὴν τοῦ θεοῦ διαπλάσαντος, ἀνάγκη δὲ τὸ λυόμενον εἰς τὰ δεθέντα
λύεσθαι-, αἰσθησις δὲ συγγενὲς καὶ ἀδελφόν ἐστι διανοίας, ἄλογον λογικῆς,
ἐπειδὴ μιᾶς ἄμφω μέρη ψυχῆς ταῦτα, πατρὸς δὲ οἶκος ὁ | λόγος, ὅτι
πατὴρ μὲν ἡμῶν ὁ νοῦς σπείρων εἰς ἕκαστον τῶν μερῶν τὰς ἀφ' ἑαυτοῦ
δυνάμεις καὶ διανέμων εἰς αὐτὰ τὰς ἐνεργείας ἐπιμέλειάν τε καὶ ἐπιτρο-
πήν ἀνημμένος ἀπάντων, οἶκος δέ, ἐν ᾧ διαιτᾶται, τῆς ἄλλης ὑπεξηρη-
μένος οἰκίας ὁ λόγος· καθάπερ γὰρ ἀνδρὸς ἐστία, καὶ νοῦ λόγος ἐνδιαί-
4 τημα. ἑαυτὸν γοῦν καὶ ὅσα ἂν ἐνθυμήματα τέκη, ὡσπερ ἐν οἴκῳ τῷ
λόγῳ διαθεῖς καὶ διακοσμήσας ἐπιδείκνυται. μὴ θαυμάσης δέ, εἰ νοῦ
τὸν λόγον ἐν ἀνθρώπῳ κέκληκεν οἶκον· καὶ γὰρ τὸν τῶν ὄλων νοῦν, τὸν
5 θεόν, οἶκον ἔχειν φησὶ τὸν ἑαυτοῦ λόγον. οὗ τὴν φαντασίαν ὁ ἀσκητὴς
λαβὼν ἀντικρὺς ὁμολογεῖ ὅτι "οὐκ ἔστι τοῦτο ἄλλ' ἢ οἶκος θεοῦ" (Gen.
28, 17), ἴσον τῷ ὁ τοῦ θεοῦ οἶκος οὐκ ἔστι τοῦτο τῶν εἰς δεῖξιν ἐρχο-
μένων ἢ συνόλως πιπτόντων ὑπ' αἰσθησιν, οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἀόρατος,
6 ἀειδής, ψυχῆ μόνον ὡς ψυχῆ καταλαμβανόμενος. τίς ἂν οὖν εἴη πλήν
ὁ λόγος ὁ πρεσβύτερος τῶν γένεσιν εἰληφότων, οὗ καθάπερ οἶκος ἐνει-

λημμένος ὁ τῶν ὅλων κυβερνήτης πηδαλιουχεῖ τὰ σύμπαντα, καὶ ὅτε ἐκοσμοπλάσσει χρησάμενος ὄργανῳ τούτῳ πρὸς τὴν ἀνυπαίτιον τῶν ἀπο-
7 τελουμένων σύστασιν; ὡς μὲν τοίνυν γῆν μὲν τὸ σῶμα, συγγένειαν δὲ τὴν αἰσθησιν, οἶκον δὲ πατρὸς τὸν λόγον αἰνίττεται, δεδηλώκαμεν. τὸ δὲ "ἄπελθε ἐκ τούτων" οὐκ ἔσθ' ὅμοιον τῷ διαζεύχθητι κατὰ τὴν οὐσίαν, ἐπεὶ θάνατον ἦν διαγορεύοντος ἢ πρόσταξις, ἀλλ' ἴσον τῷ τὴν γνώμην ἀλλοτριώθητι, πρὸς μηδενὸς περισχεθεὶς αὐτῶν ὑπεράνω στήθι
8 πάντων· ὑπήκοοί σου εἰσι, μηδέποτε ὡς ἠγεμόσι χρῶ· βασιλεὺς ὢν ἄρχειν ἀλλὰ μὴ ἄρχεσθαι πεπαίδευσο, πάντα τὸν αἰῶνα γίνωσκε σεαυτὸν, ὡς καὶ Μωυσῆς πολλαχοῦ διδάσκει λέγων "πρόσεχε σεαυτῷ" (Exod. 34, 12)· οὕτως γὰρ ὢν τε ὑπακούειν καὶ οἷς ἐπιτάττειν προσῆκεν
9 αἰσθήσει. ἄπελθε οὖν ἐκ τοῦ περὶ σεαυτὸν γεώδους, τὸ παμμίαιρον, ὃ οὗτος, ἐκφυγὼν δεσμωτήριον, τὸ σῶμα, καὶ τὰς ὡσπερ εἰρκτοφύλακας ἡδονὰς καὶ ἐπιθυμίας αὐτοῦ παντὶ σθένει καὶ πάσῃ δυνάμει, μηδὲν τῶν εἰς κάκωσιν παρείς, ἀλλὰ πάντα ἀθρόα συλλήβδην ἐπανατεινάμενος.
10 ἄπελθε κάκ τῆς συγγενοῦς αἰσθήσεως· νυνὶ μὲν γὰρ κέχρηκας ἐκάστη σεαυτὸν καὶ γέγονας ἀλλότριον τῶν δεδανεισμένων ἀγαθῶν ἀποβεβληκῶς τὸ ἴδιον. οἶδας δέ, κἂν πάντες ἠσυχάζωσιν, ὡς ὀφθαλμοὶ σε ἄγουσι καὶ ὧτα καὶ ἡ ἄλλη τῆς συγγενείας πληθὺς ἅπασα πρὸς τὰ φίλα ἑαυτοῖς.
11 ἔαν δὲ ἐθελήσης κομίσασθαι | τὰ σαυτοῦ δάνεια καὶ τὴν ἰδίαν κτήσιν περιβαλέσθαι μηδὲν αὐτῆς διαζεύξας ἢ ἀλλοτριώσας μέρος, εὐδαίμονος μεταποίησι βίου, χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν οὐκ ὀθνεῖων ἀλλ' οἰκείων ἀγα-
12 θῶν εἰς αἰεὶ καρπούμενος. ἀλλὰ μετανάστηθι κάκ τοῦ κατὰ προφορὰν λόγου, ὃν πατρὸς οἶκον ὠνόμασεν, ἵνα μὴ ῥημάτων καὶ ὀνομάτων ἀπατηθεὶς κάλλεσι τοῦ πρὸς ἀλήθειαν κάλλους, ὅπερ ἔστιν ἐν τοῖς δηλουμένοις πράγμασι, διαζευχθῆς. ἄτοπον γὰρ ἢ σκιὰν σωματίων ἢ μίμημα ἀρχετύπων φέρεσθαι πλέον· σκιᾶ μὲν δὴ καὶ μιμήματι ἔοικεν ἐρμηνεία, σώμασι δὲ καὶ ἀρχετύποις αἱ τῶν διερμηνευομένων φύσεις πραγμάτων, ὢν τὸν ἐφιέμενον τοῦ εἶναι μᾶλλον ἢ τοῦ δοκεῖν χρῆ περιέχεσθαι διοι-
13 κιζόμενον ἀπ' ἐκείνων. ἐπειδὴν γοῦν ὁ νοῦς ἄρξεται γνωρίζειν ἑαυτὸν καὶ τοῖς νοητοῖς ἐνομιλεῖν θεωρήμασιν, ἅπαν τὸ κλινόμενον τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ αἰσθητὸν εἶδος ἀπώσεται, ὃ κέκληται παρ' Ἑβραίοις Λῶτ. οὗ χάριν ὁ σοφὸς εἰσάγεται λέγων ἀντικρυς· "διαχωρίσθητι ἀπ' ἐμοῦ" (Gen. 13, 9)· συνοικεῖν γὰρ ἀμήχανον τὸν ἀσωμάτων καὶ ἀφθάρτων
14 ἔρωτι κατεσχημένον τῷ πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ θνητὰ ῥέποντι. παγκάλως οὖν ὁ ἱεροφάντης μίαν τῆς νομοθεσίας ὅλην ἱερὰν βίβλον Ἐξαγωγὴν ἀνέγραψεν οἰκείον ὄνομα εὐράμενος τοῖς περιεχομένοις χρησιμοῖς· ἅτε γὰρ παιδευτικὸς ὢν καὶ πρὸς νουθεσίαν καὶ σωφρονισμὸν ἐτοιμότατος τῶν οἴων τε νουθετεῖσθαι καὶ σωφρονίζεσθαι πάντα τῆς ψυχῆς τὸν λεῶν ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίας χώρας, τοῦ σώματος, καὶ τῶν οἰκητόρων αὐτῆς ἐξελεῖν διανοεῖται, χαλεπώτατον καὶ βαρύτατον ἄχθος ἠγούμενος ὀρατικὴν διάνοιαν πρὸς σαρκὸς ἡδονῶν πιεσθῆναι καὶ ἐπιτάγμασιν ὑπηρετεῖν,
15 ἅττ' ἂν αἱ ἀνηλεεῖς προστάττωσιν ἐπιθυμῖαι. τούτους μὲν οὖν στενάξαντας καὶ πολλὰ ἐκδακρύσαντας τὴν σωματικὴν εὐθηνίαν καὶ τὰς τῶν ἐκτὸς ἀφθόνους περιουσίας-λέγεται γὰρ ὅτι "ἑστέναξαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ

ἀπὸ τῶν ἔργων" (Exod. 2, 23)-ὑφηγησαμένου τοῦ Ἰλεω θεοῦ τὰ
16 περὶ τὴν ἔξοδον ὁ προφήτης αὐτοῦ ρύεται. εἰσὶ δ' οἱ μέχρι τῆς τελευ-
 τῆς τὰς πρὸς σῶμα σπονδὰς ἔθεντο καὶ ὡσπερ λάρνακι ἢ σορῶ ἢ
 ὅπως ὀνομάζειν ἑτέρως φίλον τῷδε ἐνετάφησαν. ὣν τὰ μὲν ὅσα φιλο-
 σώματα καὶ φιλοπαθῆ μέρη λήθη παραδοθέντα κατορύττεται· εἰ δέ πού
 τι φιλάρετον παρανέβλαστε, μνήμαις ἀνασφύζεται, δι' ὧν τὰ καλὰ ζωπυ-
17 ρεῖσθαι πέφυκε. τὰ γοῦν ὅσα Ἰωσήφ, λέγω δὴ τὰ μόνα ὑπολειφ-
 θέντα τῆς τοσαύτης ψυχῆς ἀδιάφθορα καὶ ἀξιομνημόνευτα εἶδη, περι-
 ποιεῖται ὁ ἱερὸς λόγος (Gen. 50, 25), ἄτοπον ἡγούμενος καθαρά | μὴ
18 καθαροῖς συνεζεύχθαι. τὰ δ' ἀξιομνημόνευτα ταῦτα ἦν· τὸ πιστεῦσαι
 ὅτι "ἐπισκέπεται ὁ θεὸς" τὸ ὄρατικὸν γένος (Gen. 50, 24) καὶ οὐ παρα-
 δώσει μέχρι παντὸς αὐτὸ ἀμαθία, τυφλῆ δεσποίνῃ, τὸ διακρίναι τὰ τε
 θνητὰ τῆς ψυχῆς καὶ τὰ ἀφθάρτα καὶ τὰ μὲν ὅσα περὶ τὰς σώματος
 ἡδονὰς καὶ τὰς ἄλλας παθῶν ἀμετρίας θνητὰ ὄντα Αἰγύπτῳ καταλιπεῖν,
 περὶ δὲ τῶν ἀφθάρτων σπονδὴν ποιήσασθαι, ὅπως μετὰ τῶν ἀναβαινόν-
 των εἰς τὰς ἀρετῆς πόλεις διακομισθῆ, καὶ ὄρκῳ τὴν σπονδὴν ἐμπεδώ-
19 σασθαι. τίνα οὖν τὰ ἀφθάρτα; ἢ πρὸς ἡδονὴν ἀλλοτριώσις τὴν λέγουσαν·
 συνευνασθῶμεν (Gen. 39, 7) καὶ τῶν ἀνθρωπείων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν,
 ἢ μετὰ καρτερίας ἀγχίνοια, δι' ἧς τὰ τῶν κενῶν δοξῶν νομιζόμενα
 ἀγαθὰ ὡς ἂν ἐνύπνια ὄντα *** διακρίνει καὶ διαστέλλει, ὁμολογῶν
 τὰς μὲν ἀληθεῖς καὶ σαφεῖς τῶν πραγμάτων συγκρίσεις εἶναι κατὰ θεόν
 (Gen. 40, 8), τὰς δὲ ἀδήλους καὶ ἀσαφεῖς φαντασίας κατὰ τὸν πλάνητα
 καὶ τύφου μεστὸν μήπω κεκαθαρμένων ἀνθρώπων βίον ταῖς διὰ σιτο-
20 πόνων καὶ μαγείρων καὶ οἰνοχόων τέρψεσι χαίροντα, τὸ μὴ ὑπήκοον,
 ἀλλ' ἄρχοντα Αἰγύπτου πάσης, τῆς σωματικῆς χώρας, ἀναγραφῆναι
 (Gen. 41, 41), τὸ αὐχεῖν ἐπὶ τῷ γένος εἶναι Ἑβραίων (Gen. 40, 15),
 οἷς ἔθος ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ μετανίστασθαι-περάτης
 γὰρ ὁ Ἑβραῖος ἐρμηνεύεται-, τὸ σεμνύνεσθαι ὅτι "ᾧδε οὐκ ἐποίησεν
 οὐδέν" (ibid.)-τὸ γὰρ μηδὲν τῶν ἐνταῦθα σπουδαζομένων παρὰ τοῖς
 φαύλοις ἐργάσασθαι, διαμισῆσαι δὲ καὶ ἀποστραφῆναι πάντα οὐ μετρίως
21 ἐπαινετόν-, τὸ ἐμπαίξειν ἐπιθυμιῶν καὶ πάντων παθῶν ἀμετρίαις, τὸ
 φοβεῖσθαι τὸν θεόν (Gen. 42, 18), εἰ καὶ μηδέπω γέγονεν ἀγαπᾶν ἱκα-
 νός, τὸ ζῶν ἐν Αἰγύπτῳ μεταποιεῖσθαι τῆς ἀληθοῦς-δὲ δὴ
 θιαυμάσας ὁ ὄρων, καὶ γὰρ ἀξίον ἦν καταπλαγῆναι, φησί· "μέγα μοί
 ἐστιν, εἰ ἔτι ὁ υἱός μου Ἰωσήφ ζῆ" (Gen. 45, 28), ἀλλὰ μὴ κεναις
22 δόξαις καὶ τῷ νεκροφορουμένῳ σώματι συντέθνηκε-, τὸ ὁμολογεῖν ὅτι
 "τοῦ θεοῦ ἐστι" (Gen. 50, 19), τῶν δ' εἰς γένεσιν ἐλθόντων οὐδενός,
 τὸ γνωριζόμενον τοῖς ἀδελφοῖς πάντας τοὺς φιλοσωμάτους κινῆσαι καὶ
 σαλευσαι τρόπους ἐστάναι παγίως ἐπὶ τῶν ἰδίων οἰομένους δογμάτων καὶ
 ἀνά κράτος ἀπώσασθαι (Gen. 45, 1. 2), τὸ φάναι μὴ πρὸς ἀνθρώπων
 ἀπεστάλθαι, ὑπὸ δὲ τοῦ θεοῦ κεχειροτονῆσθαι (Gen. 45, 7. 8) πρὸς τὴν
23 τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐκτὸς ἔννομον ἐπιστάσιαν, πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα
 τούτοις ὁμοιότροπα τῆς ἀμείνονος καὶ ἱερωτέρας ὄντα τάξεως, Αἴγυπτον
 τὸν σωματικὸν οἶκον οἰκεῖν οὐκ ἀνέχεσθαι οὐδ' ἐνθάπτεσθαι σορῶ τὸ
 παράπαν, ἔξω δὲ παντὸς τοῦ θνητοῦ | κεχωρηκότα παρέπεσθαι θεσμο-

24 θέτη λόγῳ Μωυσῆ ποδηγετοῦντι· τροφεὺς γὰρ καὶ τιθηνὸς οὗτος ἀστείων ἔργων, λόγων, βουλευμάτων, ἅ, καὶ τοῖς ἐναντίοις ἀνακραθῆ ποτε διὰ τὴν ὑποσύγχυτον τοῦ θνητοῦ πολυμιγίαν, οὐδὲν ἦττον διακρίνει παρελθόν, ἵνα μὴ μέχρι παντὸς τὰ καλοκάγαθίας σπέρματα καὶ φυτὰ ἀφα-
25 νισθέντα οἴχηται. καὶ προτρέπεται μάλα ἔρρωμένως ἀπολιπεῖν τὴν παντὸς ἀτόπου χρηματίζουσαν μητέρα, μὴ μέλλοντας καὶ βραδύνοντας, ἀλλ' ὑπερβάλλοντι τάχει χρωμένους· φησὶ γὰρ μετὰ σπουδῆς δεῖν θύειν τὸ Πάσχα (Exod. 12, 11), τὸ δὲ ἐστὶν ἐρμηνευθὲν διάβασις, ἵν' ἀνενδοιάστῳ γνώμῃ καὶ προθυμίᾳ συντόνω χρώμενος ὁ νοῦς τὴν τε ἀπὸ τῶν παθῶν ἀμεταστρεπτὴ ποιῆται διάβασιν καὶ τὴν πρὸς τὸν σωτήρα θεὸν εὐχαριστίαν, ὃς εἰς ἐλευθερίαν οὐ προσδοκήσαντα αὐτὸν ἐξείλετο.

26 καὶ τί θαυμάζομεν, εἰ τὸν ὑπηγμένον κράτει πάθους ἀλόγου προτρέπει μὴ ἐνδιδόναι μηδὲ τῇ ῥύμῃ τῆς ἐκείνου φορᾶς κατασυρῆναι, βιάσασθαι δὲ ἀντισχόντα καὶ, εἰ μὴ δύναιτο, ἀποδρᾶναι; δευτέρα γὰρ ἔφοδος εἰς σωτηρίαν τοῖς ἀμύνεσθαι μὴ δυναμένοις δρασμὸς ἐστίν· ὅποτε καὶ τὸν ἀγωνιστὴν φύσει καὶ μηδέποτε παθῶν δοῦλον γεγεννημένον, αἰεὶ δὲ ἀθλοῦντα τοὺς πρὸς ἕκαστον αὐτῶν ἄθλους, οὐκ ἔα μέχρι παντὸς τοῖς παλαίσμασι χρῆσασθαι, μὴ ποτε τῷ συνεχεῖ τῆς εἰς ταῦτο συνόδου χαλεπὴν ἀπ' ἐκείνων κῆρα ἀναμάξῃται· πολλοὶ γὰρ ἤδη καὶ ἀντιπάλου
27 κακίας ἐγένοντο μιμηταί, ὡς ἀρετῆς ἔμπαλιν ἕτεροι. διὸ λόγιον ἐχρήσθη τοιόνδε· "ἀποστρέφου εἰς τὴν γῆν τοῦ πατρός σου καὶ εἰς τὴν γενεάν σου, καὶ ἔσομαι μετὰ σοῦ" (Gen. 31, 3), ἵσον τῷ γέγονας μὲν ἀθλητῆς τέλειος καὶ βραβείων καὶ στεφάνων ἡξιώθης ἀγωνοθετούσης ἀρετῆς καὶ προτεινούσης ἄθλά σοι τὰ νικητήρια· κατάλυσον δὲ ἤδη τὸ φιλόνεικον, ἵνα μὴ πάντοτε πονῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν πονηθέντων ἀπόνασθαι δυνηθῆς.

28 τοῦτο δὲ ἐνταυθοῖ καταμένωνν οὐδέποτε εὐρήσεις τοῖς αἰσθητοῖς ἔτι συνοικῶν καὶ ταῖς σωματικαῖς ἐνδιατρίβων ποιότησιν, ὧν Λάβαν ἐστὶν ἕξαρχος-ὄνομα δὲ ποιότητος τοῦτ' ἐστίν·, ἀλλὰ μετανάστην χρῆ γενέσθαι εἰς τὴν πατρῴαν γῆν τὴν ἱεροῦ λόγου καὶ τρόπον τινὰ τῶν ἀσκητῶν πατρός· ἢ δ' ἐστὶ σοφία, τῶν φιλαρέτων ψυχῶν ἄριστον
29 ἐνδιαίτημα. ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ καὶ γένος ἐστὶ σοι τὸ αὐτομαθές, τὸ αὐτοδίδακτον, τὸ νηπίας καὶ γαλακτώδους τροφῆς ἀμέτοχον, τὸ χρησμῷ θείῳ καταβαίνειν εἰς Αἴγυπτον κεκωλυμένον (Gen. 26, 2) καὶ τῆς σαρκὸς
30 ἐντυγχάνειν δελεαζούσαις ἡδοναῖς, ἐπίκλησιν Ἰσαάκ. οὗ τὸν κλῆρον παραλαβὼν ἐξ ἀνάγκης ἀποθήσῃ τὸν πόνον· αἱ γὰρ ἀφθονίαι τῶν ἐτοιμῶν καὶ κατὰ χειρὸς ἀγαθῶν | ἀπονίας αἷτιαι. πηγὴ δέ, ἀφ' ἧς ὄμβρεῖ τὰ ἀγαθὰ, ἢ τοῦ φιλοδώρου θεοῦ σύνοδος ἐστίν· οὗ χάριν ἐπισφραγιζόμενος τὰ τῶν εὐεργεσιῶν φησιν· "ἔσομαι μετὰ σοῦ".

31 Τί οὖν ἂν ἐπιλίποι καλὸν τοῦ τελεσφόρου [παντὸς] παρόντος θεοῦ μετὰ χαρίτων τῶν παρθένων αὐτοῦ θυγατέρων, ὃς ἀδιαφθόρους καὶ ἀμιάντους ὁ γεννήσας πατὴρ κουροτροφεῖ; τότε μελέται μὲν καὶ πόνοι καὶ ἀσκήσεις ἡσυχάζουσιν, ἀναδίδονται δὲ ἄνευ τέχνης φύσεως
32 προμηθεῖα πάντα ἀθρόα πᾶσιν ὠφέλιμα. καλεῖται δ' ἢ φορὰ τῶν αὐτοματιζομένων ἀγαθῶν ἄφεις, ἐπειδήπερ ὁ νοῦς ἀφεῖται τῶν κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιβολὰς ἐνεργειῶν καὶ ὡσπερ τῶν ἐκουσίων ἡλευθέρωται διὰ

33 τὴν πληθὺν τῶν ὑομένων καὶ ἀδιαστάτως ἐπομβρούντων. ἔστι δὲ ταῦτα θαυμασιώτατα φύσει καὶ περικαλλέστατα. ὧν μὲν γὰρ ἂν ὠδίνῃ δι' ἑαυτῆς ἢ ψυχῆ, τὰ πολλὰ ἀμβλωθρίδια, ἠλιτόμηνα· ὅσα δὲ ἂν ἐπινίφων
34 ὁ θεὸς ἄρδῃ, τέλεια καὶ ὀλόκληρα καὶ πάντων ἄριστα γεννᾶται. τὸ ἑμαυτοῦ πάθος, ὃ μυριάκις παθῶν οἶδα, διηγούμενος οὐκ αἰσχύνομαι· βουληθεὶς ἔστιν ὅτε κατὰ τὴν συνήθη τῶν κατὰ φιλοσοφίαν δογμάτων γραφὴν ἐλθεῖν καὶ ἀ χρῆ συνθεῖναι ἀκριβῶς εἰδώς, ἄγονον καὶ στείραν εὐρῶν τὴν διάνοιαν ἄπρακτος ἀπηλλάγην, τὴν μὲν κακίσας τῆς οἰήσεως, τὸ δὲ τοῦ ὄντος κράτος καταπλαγείς, παρ' ὃν τὰς τῆς ψυχῆς ἀνοίγνυσθαί
35 τε καὶ συγκλείεσθαι μήτρας συμβέβηκεν. ἔστι δὲ ὅτε κενὸς ἐλθὼν πλήρης ἐξαίφνης ἐγενόμην ἐπινηφομένων καὶ σπειρομένων ἄνωθεν ἀφανῶς τῶν ἐνθυμημάτων, ὡς ὑπὸ κατοχῆς ἐνθέου κορυβαντιᾶν καὶ πάντα ἀγνοεῖν, τὸν τόπον, τοὺς παρόντας, ἑμαυτόν, τὰ λεγόμενα, τὰ γραφόμενα. σχεδὸν γὰρ ἐρμηνεύει εὐρεσιν, φωτὸς ἀπόλαυσιν, ὄξυδερκεστάτην ὄψιν, ἐνάργειαν τῶν πραγμάτων ἀριδηλοτάτην, οἷα γένοιτ' ἂν δι' ὀφθαλμῶν
36 ἐκ σαφεστάτης δείξεως. τὸ μὲν οὖν δεικνύμενον τὸ ἀξιόρατον καὶ ἀξιοθέατον καὶ ἀξιέραστον ἔστι, τὸ τέλειον ἀγαθόν, ὃ καὶ τὰς τῆς ψυχῆς πικρίας πέφυκε μεταβάλλον γλυκαίνειν, ἡδυσμάτων συμπάντων παράρτυμα κάλλιστον, δι' οὗ καὶ τὰ μὴ τρέφοντα τροφή γίνεται σωτήριος· λέγεται γὰρ ὅτι "ἔδειξεν αὐτῷ κύριος ζύλον, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ" (Exod. 15, 25), τὸν κεχυμένον καὶ πλαδῶντα καὶ πικρίας γέμοντα νοῦν,
37 ἵνα γλυκανθεὶς ἡμερωθῇ. τὸ δὲ ζύλον τοῦτο οὐ μόνον τροφήν, ἀλλὰ καὶ ἀθανασίαν ἐπαγγέλλεται· τὸ γὰρ ζύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τῷ παραδείσῳ φησὶ πεφυτεῦσθαι (Gen. 2, 9), τὴν ἀγαθότητα δορυφορουμένην ὑπὸ τῶν κατὰ μέρος ἀρετῶν καὶ τῶν κατ' αὐτὰς πράξεων· αὕτη | γὰρ
38 τὸν μεσαίτατον καὶ ἄριστον ἐν ψυχῇ κεκλήρωται τόπον. ὃ δὲ ὄρων ἔστιν ὁ σοφός· τυφλοὶ γὰρ ἢ ἀμυδροὶ τὰς ὄψεις οἷ γε ἄφρονες. διὰ τοῦτο καὶ τοὺς προφήτας ἐκάλουν πρότερον τοὺς βλέποντας (I Reg. 9, 9)· καὶ ὁ ἀσκητὴς ἐσπούδασεν ὧτα ὀφθαλμῶν ἀντιδοὺς ἰδεῖν ἢ πρότερον ἤκουε, καὶ τυγχάνει τοῦ καθ' ὄρασιν κλήρου τὸν ἐξ ἀκοῆς ὑπερβάς.
39 εἰς γὰρ τὸν ὄρωντα Ἰσραὴλ μεταχαράττεται τὸ μαθήσεως καὶ διδασκαλίας νόμισμα, οὐπὲρ ἐπώνυμος ἦν Ἰακώβ, δι' οὗ καὶ τὸ ὄρᾶν γίνεται φῶς τὸ θεῖον, ἀδιαφοροῦν ἐπιστήμης, ἢ τὸ τῆς ψυχῆς διοίγνυσιν ὄμμα καὶ πρὸς τὰς ὥτων τηλαυγεστέρας καὶ ἀριδηλοτέρας ἄγει καταλήψεις. ὥσπερ γὰρ διὰ μουσικῆς τὰ κατὰ μουσικὴν καὶ διὰ πάσης τέχνης τὰ ἐν ἐκάστη καταλαμβάνεται, οὕτω καὶ διὰ σοφίας τὸ σοφὸν θεωρεῖται.
40 σοφία δὲ οὐ μόνον φωτὸς τρόπον ὄργανον τοῦ ὄρᾶν ἔστιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ὄρᾶ. αὕτη θεοῦ τὸ ἀρχέτυπον [ἡλίο]υ φέγγος, οὗ μίμημα καὶ εἰκὼν ἡλίος. ὃ δὲ δεικνύς ἕκαστα ὁ μόνος ἐπιστήμων θεός· ἄνθρωποι μὲν γὰρ τῷ δοκεῖν ἐπίστασθαι λέγονται μόνον ἐπιστήμονες· ὃ δὲ θεὸς τῷ εἶναι ἦττον ἢ πέφυκε λέγεται· νικῶνται γὰρ ὑπὸ τῶν τοῦ ὄντος
41 δυνάμεων οἱ περὶ αὐτὸν ἅπαντες ἅπαξ λόγοι. τὴν δὲ σοφίαν αὐτοῦ διασυνίστησιν οὐ μόνον ἐκ τοῦ τὸν κόσμον δεδημιουργηκέναι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ τὴν ἐπιστήμην τῶν γεγονότων ἰδρυκέναι βεβαιότατα παρ' ἑαυτῷ·
42 λέγεται γὰρ ὅτι "εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησεν" (Gen. 1, 31), οὐκ

ἴσον τῷ ὄψιν ἑκάστοις προσέβαλεν, ἀλλ' εἶδισιν καὶ γινῶσιν καὶ κατὰληψιν
 ὧν ἐποίησεν εἶχεν. <ο>ὁ τοίνυν εὐπρεπὲς ὑφηγεῖσθαι καὶ διδάσκειν
 καὶ δεικνύειν τὰ καθ' ἑκάστα τοῖς ἀγνοοῦσιν ὅτι μὴ τῷ ἐπιστήμονι,
 ὅστις οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ τέχνης ὠφέληται, ἀλλ' αὐτὸς ἀρχὴ καὶ
43 πηγὴ τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἀνωμολόγηται. παρατετηρημένως
 δὲ οὐ τὸν ἐνεστῶτα, ἀλλὰ τὸν μέλλοντα τῇ ὑποσχέσει χρόνον προδιώρισται,
 εἰπὼν οὐχ ἦν δείκνυμι ἀλλ' "ἦν σοι δεῖξω" (Gen. 12, 1), εἰς μαρτυρίαν
 πίστεως ἦν ἐπίστευσεν ἢ ψυχῇ θεῷ, οὐκ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐπι-
44 δεικνυμένη τὸ εὐχάριστον, ἀλλ' ἐκ προσδοκίας τῶν μελλόντων· ἀρτη-
 θείσα γὰρ καὶ ἐκκρεμασθεῖσα ἐλπίδος χρηστῆς καὶ ἀνευδοίαστα νομίσασα
 ἤδη παρεῖναι τὰ μὴ παρόντα διὰ τὴν τοῦ ὑποσχομένου βεβαιότητα πίστιν,
 ἀγαθὸν | τέλειον, ἄθλον εὐρηται· καὶ γὰρ αὐθις λέγεται, ὅτι "ἐπίστευσεν
 Ἐβραὰμ τῷ θεῷ" (Gen. 15, 6), καὶ Μωυσεῖ δὲ ὁμοίως πᾶσαν ἐπι-
 δειξάμενος τὴν γῆν φησιν, ὅτι "ἔδειξα τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, κἀκεῖ οὐκ
45 εἰσελεύσῃ" (Deut. 34, 4). μὴ μέντοι νομίσης ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ παν-
 σόφου, ὡς ὑπολαμβάνουσιν ἔνιοι τῶν ἀπερισκέπτων, τοῦτο εἰρησθαι·
46 ἀρετῆς χώραν διανέμεσθαι. ἀλλὰ πρῶτον ἐκεῖνό σοι βούλεται παρα-
 στήσαι, ὅτι ἕτερος νηπίων καὶ ἕτερος τελείων χώρος ἐστίν, ὁ μὲν ὀνο-
 μαζόμενος ἄσκησις, ὁ δὲ καλούμενος σοφία, ἔπειτα ὅτι τὰ κάλλιστα τῶν
 ἐν τῇ φύσει ὁρατὰ μᾶλλον ἐστίν ἢ κτητὰ· κτήσασθαι μὲν γὰρ τὰ θειο-
 τέρας μοίρας λαχόντα πῶς ἐνεστίν; ἰδεῖν δ' οὐκ ἀδύνατον, ἀλλ' οὐχ
 ἄπασιν, ἔστι δ' αὐτὸ μόνον τῷ καθαρῶτάτῳ καὶ ὀξυωπεστάτῳ γένει,
 ὃ τὰ ἴδια ἐπιδεικνύμενος ὁ τῶν ὄλων πατήρ ἔργα μεγίστην πασῶν χαρί-
47 ζεται δωρεάν. θεωρητικῷ γὰρ τίς ἀμείνων βίος ἢ μᾶλλον οἰκειούμενος
 λογικῶ; διὰ τοῦτο καὶ τῆς τῶν θνητῶν ζώων φωνῆς κριτήριον ἐχούσης
 ἀκοῆν τοῦ θεοῦ λόγους οἱ χρησιμοὶ φωτὸς τρόπον ὀρωμένους μη-
 νύουσι· λέγεται γὰρ ὅτι "πᾶς ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φωνήν" (Exod. 20, 18),
 οὐκ ἤκουεν, ἐπειδήπερ οὐκ ἄερος πληῖσις ἦν διὰ τῶν στόματος καὶ
 γλώττης ὀργάνων τὸ γινόμενον, ἀλλὰ φέγγος ἀρετῆς τὸ περιαιγέστατον,
 λογικῆς ἀδιαφοροῦν πηγῆς, ὃ καὶ ἑτέρωθι μηνύεται τὸν τρόπον τοῦτον·
 "ὑμεῖς ἑωράκατε, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λελάληκα πρὸς ὑμᾶς" (Exod.
48 20, 22), οὐχὶ ἠκούσατε, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. ἔστι δ' ὅπου τὰ ἀκουστά
 τῶν ὀρατῶν καὶ ἀκοῆν ὀράσεως διακρίνει λέγων· "φωνὴν ῥημάτων
 ὑμεῖς ἠκούσατε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἶδετε ἀλλ' ἢ φωνήν" (Deut. 4, 12),
 ἄγαν περιττῶς· τὴν μὲν γὰρ εἰς ὄνομα καὶ ῥῆμα καὶ συνόλως τὰ τοῦ
 λόγου μέρη τεμνομένην ἀκουστὴν εἰκότως εἶπεν· ὑπὸ γὰρ ἀκοῆς δοκι-
 μάζεται-, τὴν δὲ μὴ ῥημάτων μηδ' ὀνομάτων ἀλλὰ θεοῦ φωνήν,
49 ὀρωμένην τῷ τῆς ψυχῆς ὄμματι, ὀρατὴν δεόντως εἰσάγει. προειπὼν δὲ
 τὸ "ὁμοίωμα οὐκ εἶδετε" ἐπιφέρει "ἀλλ' ἢ φωνήν", ἦν πάντως εἶδετε-
 τὸ γὰρ προσυπακουόμενον τοῦτ' ἂν εἴη· ὥσθ' οἱ μὲν τοῦ θεοῦ λόγοι
 ὀρασιν ἔχουσι τὴν ἐν ψυχῇ κριτήριον, ἀκοῆν δ' οἱ εἰς ὀνομάτων καὶ
50 ῥημάτων ιδέας μεριζόμενοι. καινὸς δ' ὢν ἐν ἅπασιν τὴν ἐπιστήμην καὶ
 τοῦτ' ἰδίως καὶ ζένως κεκαινούργηκεν εἰπὼν ὀρατὴν εἶναι τὴν φωνήν,
 τὴν μόνην σχεδὸν τῶν ἐν ἡμῖν οὐχ ὀρατὴν ὑπεξηρημένης διανοίας· τὰ

μὲν γὰρ κατὰ | τὰς ἄλλας αἰσθήσεις πάνθ' ὁρατά, τὰ χρώματα, οἱ χυλοί, οἱ ἀτμοί, τὰ θερμά, τὰ ψυχρά, τὰ λεῖα, τὰ τραχέα, τὰ μαλακὰ καὶ
51 σκληρά, ἢ σώματα. τί δέ ἐστι τοῦτο, σαφέστερον ἐρῶ· ὁ χυλὸς ὁρατός ἐστιν, οὐχ ἢ χυλός, ἀλλ' ἢ μόνον σῶμα, τὸ γὰρ ἢ χυλὸς εἴσεται ἢ γεῦσις· καὶ ὁ ἀτμός, ἢ μὲν ἀτμός, ὑπὸ ρινῶν ἐξετασθήσεται, ἢ δὲ σῶμα, καὶ πρὸς ὀφθαλμῶν· καὶ τὰ ἄλλα ταύτη δοκιμασθήσεται. φωνὴ δὲ οὐθ' ὡς ἀκουστὸν οὐθ' ὡς σῶμα, εἰ δὴ καὶ σῶμά ἐστιν, ὁρατὸν εἶναι
52 πέφυκεν, ἀλλὰ δύο ταῦτα τῶν ἐν ἡμῖν ἀόρατα, νοῦς καὶ λόγος. ἀλλὰ γὰρ οὐχ ὅμοιον τὸ ἡμέτερον ἡχείον τῷ θείῳ φωνῆς ὀργάνῳ· τὸ μὲν γὰρ ἡμέτερον ἀέρι κίρναται καὶ πρὸς τὸν συγγενῆ τόπον καταφεύγει, τὰ ὦτα, τὸ δὲ θεῖον ἀκρατοῦς καὶ ἀμιγῶς ἐστι λόγου, φθάνοντος μὲν ἀκοῆν διὰ λεπτότητα, ὀρωμένου δὲ ὑπὸ ψυχῆς ἀκραιφνοῦς διὰ τὴν ἐν τῷ βλέπειν ὀξύτητα.

53 Οὐκοῦν μετὰ τὴν ἀπόλειψιν τῶν θνητῶν πρώτην ὁ θεὸς χαρίζεται τῇ ψυχῇ δωρεάν, ὡς ἔφην, ἐπίδειξιν καὶ θεωρίαν τῶν ἀθανάτων, δευτέραν <δ> ἐπὶ τὴν εἰς πλῆθος ὁμοῦ καὶ μέγεθος τῶν ἀρετῆς δογμάτων ἐπίδοσιν· λέγει γάρ· "καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα", διὰ μὲν τοῦ ἔθνους τὸ πλῆθος, διὰ δὲ τοῦ μεγάλου τὴν πρὸς τὸ ἄμεινον αὐξήσιν
54 παραλαμβάνων. τὴν δὲ τοῦ ποσοῦ καθ' ἑκάτερον εἶδος, τό τε ἐν μεγέθει καὶ τὸ ἐν πλήθει, παραύξισιν διασυνίστησι καὶ ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς· "ἰδοῦ" γάρ φησι "τὸ γένος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ μέγα πλῆθος" (Exod. 1, 9), ἐπειδὴ γε ἀμφοτέρω τῷ ὁρατικῷ τοῦ ὄντος γένει προσμαρτυρεῖ, ὡς πληθύν
55 τε καὶ μέγεθος κτησαμένῳ, τὰ περὶ τὸν βίον καὶ λόγον κατορθώματα. οὐ γάρ, ὅπερ ἂν τις τὸν ἐν τοῖς ὀνόμασιν εἰρμὸν διαφυλάττων, πολὺ πλῆθος, ἀλλὰ μέγα εἶπεν, εἰδὼς τὸ πολὺ καθ' αὐτὸ ἀτελὲς μέγεθος, εἰ μὴ προσλάβοι δύναμιν νοήσεως καὶ ἐπιστήμης. τί γὰρ ὄφελος πολλὰ μὲν θεωρήματα παραλαμβάνειν, ἕκαστον δὲ αὐτῶν εἰς τὸ ἀρμόττον μέγεθος μὴ συναυξῆσαι; οὐδὲ γὰρ ἀγρὸς τέλειος, ὧ μύρια μὲν ὅσα ἐνυπάρχει φυτὰ χαμαίζηλα, τέλειον δὲ μηδὲν ἔρνος γεωργικῆ τέχνῃ συνανέβλασθεν ἤδη
56 καρποτοκεῖν δυνάμενον. τοῦ δὲ μεγέθους καὶ πλήθους τῶν καλῶν ἀρχῆ καὶ τέλος ἡ ἀδιάστατος περὶ θεοῦ μνήμη καὶ ἡ κατάκλησις τῆς ἀπ' αὐτοῦ συμμαχίας πρὸς τὸν ἐμφύλιον καὶ συγκεχυμένον καὶ συνεχῆ τοῦ βίου πόλεμον· λέγει γάρ· "ἰδοῦ λαὸς σοφὸς καὶ ἐπιστήμων τὸ ἔθνος τὸ μέγα τοῦτο· ὅτι ποῖον ἔθνος μέγα, ὧ ἐστι θεὸς ἐγγίζων ὡς κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ἐν πᾶσιν οἷς ἂν αὐτὸν ἐπικαλεσώμεθα" (Deut.
57 4, 6. 7); οὐκοῦν ὅτι καὶ πρὸς βοήθειαν δύναμις | ἀρωγὸς εὐτρεπῆς ἐφεδρεύει παρὰ θεῷ καὶ αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν ἐγγυτέρω πρόσεισιν ἐπ' ὠφελεία τῶν ἀξίων ὠφελῆσθαι, δεδήλωται. τίνες δ' οἱ τούτων ἐπάξιοι τυγχάνειν εἰσίν; ἢ δῆλον ὅτι οἱ σοφίας καὶ ἐπιστήμης ἐρασταὶ πάντες;
58 οὗτοι γὰρ εἰσιν ὁ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων, ὃν εἶπε, λεώς, ὧν ἕκαστος μέγας εἰκότως ἐστίν, ἐπειδὴ μεγάλων ὀρέγεται, ἐνὸς δὲ καὶ λίαν ὑπερβαλλόντως, τοῦ μὴ διαζευχθῆναι θεοῦ τοῦ μεγίστου, ἀλλὰ τὴν πρόσοδον
59 αὐτοῦ συνεγγίζοντος σταθερῶς ἄνευ καταπλήξεως ὑπομῆναι. οὗτος ὁ ὅρος ἐστὶ τοῦ μεγάλου λεώ, τὸ τῷ θεῷ συνεγγίζειν ἢ "ὧ θεὸς συνεγγίζει". ὁ μὲν δὴ κόσμος καὶ ὁ κοσμοπολίτης σοφὸς πολλῶν καὶ μεγάλων

ἀγαθῶν ἀναπέπλησται, ὁ δὲ ἄλλος ἀνθρώπων ὄμιλος πλείοσι μὲν κέχρηται κακοῖς, ἀγαθοῖς δὲ ἐλάττοσι· σπάνιον γὰρ ἐν πεφυρμένῳ καὶ συγκε-
60 χυμένῳ βίῳ τὸ καλόν. διόπερ ἐν χρησμοῖς ἄδεται· "οὐχ ὅτι πολυπληθεῖτε παρὰ πάντα τὰ ἔθνη, προείλετο κύριος ὑμᾶς καὶ ἐξελέξατο-ὑμεῖς γὰρ ἔστε ὀλιγοστοὶ παρὰ πάντα τὰ ἔθνη-, ἀλλὰ παρὰ τὸ ἀγαπᾶν κύριον ὑμᾶς" (Deut. 7, 7. 8). εἰ γὰρ τις βουλευθεῖ τὸν ὄχλον μιᾶς ψυχῆς ὡσπερ κατὰ ἔθνη διανεῖμαι, πολλὰς μὲν ἂν εὔροι τάξεις ἀκοσμούσας, ὧν ἡδοναὶ ἢ ἐπιθυμίαι ἢ λῦπαι ἢ φόβοι ἢ πάλιν ἀφροσύναι καὶ ἀδικίαι καὶ αἱ τούτων συγγενεῖς καὶ ἀδελφαὶ ταξιαρχοῦσι, μίαν δὲ αὐτὸ μόνον εὔ διακε-
61 κοσμημένην, ἧς ὁ ὀρθὸς λόγος ἀφηγεῖται. παρὰ μὲν οὖν ἀνθρώποις τὸ ἄδικον πλῆθος πρὸ ἐνὸς τοῦ δικαίου προτετίμηται, παρὰ δὲ τῷ θεῷ τὸ σπάνιον ἀγαθὸν πρὸ μυρίων ἀδίκων· ὧ καὶ παραγγέλλει μηδέποτε τοιούτῳ συναινεῖσαι πλήθει· "οὐκ ἔστι" γὰρ φησι "μετὰ πολλῶν ἐπὶ κακίᾳ" (Exod. 23, 2). ἄρ' οὖν μετ' ὀλίγων χρή; μετ' οὐδενὸς μὲν οὖν φαύλου -εἷς δ' ὧν ὁ φαῦλος πολὺς ἔστι κακίαις, ὧ συντάσσεσθαι μεγίστη ζημία-· τοῦναντίον γὰρ ἀνθίστασθαι καὶ πολεμεῖν ἀκαταπλήκτῳ χρω-
62 μένους δυνάμει προσήκει. "ἐὰν" γὰρ φησιν "ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου καὶ ἴδῃς ἵππον", τὸ ὑπέραυχον καὶ σκιρτητικὸν πάθος ἀφηνιάζον, "καὶ ἀναβάτην", τὸν ἐποχούμενον αὐτῷ φιλοπαθῆ νοῦν, "καὶ λαὸν πλείονά σου", τοὺς ζηλωτὰς τῶν εἰρημένων φαλαγγηδὸν ἐπιόντας, "οὐ φοβηθήσῃ ἀπ' αὐτῶν". εἷς γὰρ ὧν ἐνὶ τῷ πάντων ἡγεμόνι χρήσῃ
63 συμμάχῳ, "ὅτι κύριος ὁ θεός σου μετὰ σοῦ" (Deut. 20, 1). τούτου γὰρ ἡ σύνοδος καθαιρεῖ πολέμους, εἰρήνην ἀνοικοδομεῖ, τὰ πολλὰ καὶ συνήθη κακὰ ἀνατρέπει, τὸ σπάνιον καὶ θεοφιλὲς γένος ἀνασώζει, ὧ πᾶς ὁ γενόμενος ὑπήκοος μισεῖ καὶ βδελύττεται τὰ τῶν γεωδεστέρων στίφη.
64 "ἂ γὰρ πολυπληθεῖ" φησὶ "ποσὶν ἐν πᾶσι τοῖς ἔρπετοῖς τοῖς <έρπουσιν> ἐπὶ τῆς γῆς, οὐ φάγεσθε, ὅτι βδελύγματά ἐστιν" (Lev. 11, 42). | ἀλλ' οὐ μίσους ἔστιν ἐπαξία ψυχῆ μὴ καθ' ἐν μέρος ἀλλὰ κατὰ πάντα ἢ τὰ πλείστα βαίνουσα ἐπὶ τὴν γῆν καὶ τὰ σώματος περιλιχνεύουσα καὶ συνόλωσ εἰς τὰς οὐρανοῦ θείας περιόδους ἀνακῦψαι μὴ δυνα-
65 μένης; καὶ μὴν ὡσπερ τὸ πολὺπον, οὕτως καὶ τὸ ἄπον ἐν ἔρπετοῖς ψεκτόν, τὸ μὲν διὰ τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν, τὸ δ' ὅτι ὅλον δι' ὅλων πέπτωκεν ἐπὶ γῆν, ὑπ' οὐδενὸς ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τὸ βραχύτατον ἐξαιρόμενον· πάντα γὰρ τὸν πορευόμενον ἐπὶ κοιλίαν ἀκάθαρτον εἶναί φησι
66 (ibid.), τὸν τὰς τῆς γαστρὸς ἡδονὰς μεταδιώκοντα αἰνιττόμενος. ἔνιοι δὲ προσυπερβάλλοντες οὐ μόνον τῷ τῆς ἐπιθυμίας ἐχρήσαντο γένει, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀδελφὸν αὐτῆ πάθος, τὸν θυμὸν, προσεκτήσαντο, βουλευθέντες ὅλον τὸ τῆς ψυχῆς ἄλογον ἐκζωπυρῆσαι μέρος, τὸν δὲ νοῦν διαφθεῖραι· τὸ γὰρ εἰρημένον λόγῳ μὲν ἐπὶ ὄψεως, ἔργῳ δὲ ἐπὶ παντὸς ἀλόγου καὶ φιλοπαθοῦς ἀνθρώπου χρησμὸς ὡς ἀληθῶς ἔστι θεῖος· "ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ" (Gen. 3, 14)· περὶ μὲν γὰρ τὰ στέρνα ὁ θυμὸς,
67 τὸ δὲ ἐπιθυμίας εἶδος ἐν κοιλίᾳ. πορεύεται δὲ ὁ ἄφρων δι' ἀμφοτέρων, θυμοῦ τε καὶ ἐπιθυμίας, ἀεὶ μηδένα διαλείπων χρόνον, τὸν ἠνίοχον καὶ βραβευτὴν νοῦν ἀποβαλὼν· ὁ δ' ἐναντίος τούτῳ θυμὸν μὲν καὶ ἐπιθυμίαν ἐκτέτμηται, κυβερνήτην δὲ ἐπιγέγραπται λόγον θεῖον, καθὰ καὶ

Μωυσῆς ὁ θεοφιλέστατος, ὅς, ὅταν τὰς ὀλοκαύτους τῆς ψυχῆς ἱερουργῆ θυσίαις, "τὴν μὲν κοιλίαν ἐκπλυνεῖ" (Lev. 8, 21), τουτέστιν ὅλον τὸ ἐπιθυμίας εἶδος ἐκνίψεται, τὸ δὲ "στηθύνιον ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως ἀφελεῖ" (Lev. 8, 29), σύμπαντα δῆπου τὸν πολεμικὸν θυμόν, ἵνα τὸ λοιπὸν μέρος καὶ ἄμεινον τῆς ψυχῆς, τὸ λογικόν, μηδενὸς ἀντισπῶντος ἔτι καὶ μεθέλκοντος ἔλευθέρους καὶ εὐγενέσι τῷ ὄντι χρήσῃται πρὸς τὰ **68** καλὰ πάντα ὁρμαῖς. οὕτως γὰρ εἷς τε πλῆθος καὶ μέγεθος ἐπιδώσει· λέγεται γάρ· "ἕως τίνος παροξυνούσιν ὁ λαὸς οὗτος; καὶ ἕως τίνος οὐ πιστεύσουσί μοι ἐν πᾶσι τοῖς σημείοις οἷς ἐποίησα ἐν αὐτοῖς; πατάξω αὐτοὺς θανάτῳ καὶ ἀπολῶ αὐτούς, καὶ ποιήσω σέ καὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρός σου εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολὺ ἢ τοῦτο" (Num. 14, 11. 12).

ἐπειδὴν γὰρ ὁ θυμῷ καὶ ἐπιθυμίᾳ χρώμενος πολὺς ὄμιλος καταλυτῆ τῆς ψυχῆς, πάντως εὐθύς ὁ τῆς λογικῆς φύσεως διεξηρητημένος ἀνίσχει **69** καὶ ἀνατέλλει. ὥσπερ δὲ τὸ πολύπουν καὶ ἄπουν, ἐναντία ὄντα ἐν τῷ γένει τῶν ἑρπετῶν, ἀκάθαρτα | ἀναγράφεται, οὕτως καὶ ἡ ἄθεος καὶ πολύθεος ἀντίπαλοι ἐν ψυχῇ δόξαι βέβηλοι. σημεῖον δὲ ἀμφοτέρας ὁ νόμος ἐκκλησίας ἱεραῶ ἀπελήλακε, τὴν μὲν ἄθεον θλαδίαν καὶ ἀποκεκομμένον εἴρξας ἐκκλησιάζειν, τὴν δὲ πολύθεον τὸν ἐκ πόρνης ὁμοίως κωλύσας ἀκούειν ἢ λέγειν (Deut. 23, 1. 2). ἄθεος μὲν γὰρ ὁ ἄγονος, πολύθεος δὲ ὁ ἐκ πόρνης τυφλώττων περὶ τὸν ἀληθῆ πατέρα καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς ἀνθ' ἑνὸς γονεῖς ἐπιγραφόμενος.

70 Δύο μὲν αὗται δωρεαὶ προείρηνται, θεωρητικῷ τε ἐλπίς βίου καὶ πρὸς πλῆθος καὶ μέγεθος τῶν καλῶν ἐπίδοσις. τρίτη δ' ἐστὶν εὐλογία, ἥς ἄνευ βεβαιώσασθαι τὰς προτέρας χάριτας οὐκ ἔστι· λέγει γάρ· "καὶ εὐλογήσω σε", τουτέστιν ἐπαινετὸν λόγον δωρήσομαι· τὸ γὰρ εὐ **71** πάντως ἐπ' ἀρετῆς· λόγος δὲ ὁ μὲν πηγῆ ἔοικεν, ὁ δὲ ἀπορροῆ, πηγῆ μὲν ὁ ἐν διανοίᾳ, προφορὰ δὲ ἡ διὰ στόματος καὶ γλώττης ἀπορροῆ. ἐκάτερον δὲ εἶδος λόγου βελτιωθῆναι πολὺς πλοῦτος, διάνοιαν μὲν εὐλογιστίᾳ πρὸς πάντα μικρὰ καὶ μείζω χρωμένην, προφορὰν δὲ ὑπὸ **72** παιδείας ὀρθῆς ἠνιοχουμένην. πολλοὶ γὰρ λογίζονται μὲν τὰ βέλτιστα, ὑπὸ δὲ ἑρμηνέως κακοῦ προῦδόθησαν, λόγου, μουσικῆν τὴν ἐγκύκλιον οὐκ ἐκπονήσαντες· οἱ δὲ ἔμπαιιν ἑρμηνεύσαι μὲν ἐγένοντο δυνατώτατοι, βουλεύσασθαι δὲ φαυλότατοι, καθάπερ οἱ λεγόμενοι σοφισταί· τούτων γὰρ ἀχόρευτος μὲν καὶ ἄμουσος ἡ διάνοια, πάμμουσοι δὲ αἱ διὰ τῶν φωνη- **73** τηρίων ὀργάνων διέξοδοι. χαρίζεται δὲ ὁ θεὸς τοῖς ὑπηκόοις ἀτελὲς οὐδέν, πλήρη δὲ καὶ τέλεια πάντα· διὸ καὶ νῦν τὴν εὐλογίαν οὐχ ἐνὶ λόγου τμήματι, τοῖς δὲ μέρεσιν ἀμφοτέροις ἐπιπέμπει δικαίων τὸν εὐεργετούμενον καὶ ἐνθυμεῖσθαι τὰ βέλτιστα καὶ ἐξαγγέλλειν τὰ νοηθέντα δυνατῶς· ἡ γὰρ τελειότης δι' ἀμφοῖν, ὡς ἔοικε, τοῦ τε ὑποβάλλοντος **74** τὰ ἐνθυμήματα καθαρῶς καὶ τοῦ διερμηνεύοντος αὐτὰ ἀπταιστώως. ἢ οὐχ ὀραῖς τὸν Ἄβελ-ὄνομα δὲ ἐστὶ τὰ θνητὰ πενθοῦντος καὶ τὰ ἀθάνατα εὐδαιμονίζοντος-, ὡς ἀνεπιλήπτῳ μὲν κέχρηται διανοία, τῷ δὲ μὴ γεγυμνάσθαι περὶ λόγους ἥττηται πρὸς δεινοῦ παλαῖσαι Κáιν τέχνη **75** μᾶλλον ἢ ῥώμη περιγενέσθαι δυναμένου; διὸ καὶ θαυμάζων τῆς περὶ τὴν φύσιν εὐμοιρίας τὸν τρόπον αἰτιῶμαι τοσοῦτον, ὅτι προκληθεῖς εἰς

ἄμιλλαν λόγων ἦκεν ἀγωνιούμενος, δέον ἐπὶ τῆς συνήθους ἡρεμίας στήναι
 πολλὰ χαίρειν φράσαντα τῷ φιλονείκῳ, εἰ δ' ἄρα ἐβούλετο πάντως δια-
 γωνίσασθαι, μὴ πρότερον κονίσασθαι ἢ τοῖς | τεχνικοῖς παλαισμασιν ἐνα-
 σκηθῆναι· τῶν γὰρ ἀγροικοσόφων οἱ τὰ πολιτικά κεκομψευμένοι μάλιστα
76 πῶς εἰώθασι περιεῖναι. διὸ καὶ Μωυσῆς ὁ πάνσοφος παραιτεῖται
 μὲν εἰς τὴν τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν ἐπίσκεψιν ἐλθεῖν, ἀφ' οὗ τὸ ἀλη-
 θείας φέγγος ἤρξατο ὁ θεὸς ἐναστράπτειν αὐτῷ διὰ τῶν ἐπιστήμης καὶ
 σοφίας αὐτῆς ἀθανάτων λόγων, ἄγεται δὲ οὐδὲν ἦττον πρὸς τὴν θέαν
 αὐτῶν οὐχ ἕνεκα τοῦ πλειόνων ἔμπειρος γενέσθαι πραγμάτων-ἀπο-
 χρῶσι γὰρ αἱ περὶ θεοῦ καὶ τῶν ἱερωτάτων αὐτοῦ δυνάμεων ζητήσεις
 τῷ φιλοθεάμονι-, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ περιγενέσθαι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ σοφι-
 στῶν, οἷς αἱ μυθικαὶ πιθανότητες πρὸ τῆς τῶν ἀληθῶν ἐναργείας τετί-
77 μηται. ὅταν μὲν οὖν τοῖς τοῦ πανηγεμόνος ἐμπεριπατῆ πράγμασιν ὁ
 νοῦς, οὐδενὸς ἑτέρου προσδεῖται πρὸς τὴν θεωρίαν, ἐπειδὴ τῶν νοητῶν
 μόνη διάνοια ὀφθαλμὸς ὄξυπέστατος· ὅταν δὲ καὶ τοῖς κατὰ αἴσθησιν
 ἢ πάθος ἢ σῶμα, ὧν ἐστὶν ἡ Αἰγύπτου χώρα σύμβολον, δεήσεται καὶ
78 τῆς περὶ λόγους τέχνης ὁμοῦ καὶ δυνάμεως. οὗ χάριν ἐπάγεσθαι τὸν
 Ἀαρὼν αὐτῷ διεύρηται, τὸν προφορικὸν λόγον· "οὐκ ἴδου" φησὶν " Ἀαρὼν
 ὁ ἀδελφός σου"; μιᾶς γὰρ ἀμφοῖν τῆς λογικῆς φύσεως μητρὸς οὔσης
 ἀδελφὰ δῆπου τὰ γεννήματα. "ἐπίσταμαι, ὅτι λαλήσει". διανοίας μὲν
 γὰρ τὸ καταλαμβάνειν, προφορᾶς δὲ τὸ λαλεῖν ἴδιον. "λαλήσει" φησὶν
 "αὐτός σοι". τὰ γὰρ ἐν αὐτῷ ταμιευόμενα μὴ δυνάμενος ὁ νοῦς ἀπαγ-
 γείλαι τῷ πλησίον ἐρμηνεῖ χρῆται λόγῳ πρὸς τὴν ὧν πέπονθε δῆλωσιν.
79 εἴτ' ἐπιλέγει· "ἴδου αὐτὸς ἐξελεύσεται εἰς συνάντησίν σοι", ἐπειδὴ τῷ
 ὄντι ὁ λόγος τοῖς ἐνθυμήμασιν ὑπαντῶν, ῥήματα καὶ ὀνόματα προστιθεῖς
 χαράττει τὰ ἄσημα, ὡς ἐπίσημα ποιεῖν. καὶ "ἰδὼν σε" φησὶ "χαρή-
 σεται ἐν αὐτῷ" (Exod. 4, 14)· γήθει γὰρ ὁ λόγος καὶ εὐφραίνεται, ὅταν
 μὴ ἀμυδρὸν ἦ τὸ ἐνθύμημα, διότι τηλαυγοῦς ὄντος ἀπταίστω καὶ εὐτρόχῳ
 διερμηνεύσει χρῆται κυρίων καὶ εὐθυβόλων καὶ γεμόντων πολλῆς ἐμφά-
80 σεως εὐπορῶν ὀνομάτων· ἐπειδὴ γοῦν ἀδηλότερά πῶς ἦ τὰ
 νοήματα, κατὰ κενοῦ βαίνει καὶ ὀλισθῶν πολλάκις μέγα πτῶμα ἔπεσεν,
 ὡς μηκέτι ἀναστῆναι δύνασθαι. "καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτὸν καὶ δώσεις τὰ
 ῥήματά μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ", ἴσον τῷ ὑπηγήσεις αὐτῷ τὰ ἐνθυμή-
 ματα, ἃ ῥημάτων καὶ λόγων ἀδιαφορεῖ θείων· ἄνευ γὰρ τοῦ ὑποβολέως
81 οὐ φθέγγεται ὁ λόγος, ὑποβολεὺς δὲ λόγου νοῦς, ὡς νοῦ θεός. "καὶ
 αὐτός σοι προσλαλήσει πρὸς τὸν λαόν, καὶ αὐτὸς ἔσται σου στόμα· σὺ
 δὲ αὐτῷ ἔσῃ τὰ πρὸς τὸν θεόν" (Exod. 4, 15. 16)· ἐμφαντικώτατα τό-
 τε "προσλαλήσει σοι" φάναι, οἷον διερμηνεύσει τὰ σά, καὶ ὅτι "ἔσται
 σου | στόμα". διὰ γὰρ γλώττης καὶ στόματος φερόμενον τὸ τοῦ λόγου
 νᾶμα συνεκφέρει τὰ νοήματα. ἀλλ' ὁ μὲν λόγος ἐρμηνεὺς διανοίας πρὸς
 ἀνθρώπους, ἡ δὲ διάνοια γίνεται τῷ λόγῳ τὰ πρὸς τὸν θεόν, ταῦτα δὲ
82 ἐστὶν ἐνθυμήματα, ὧν μόνος ὁ θεὸς ἐπίσκοπος. ἀναγκαῖον οὖν ἐστὶ τῷ
 μέλλοντι πρὸς ἀγῶνα σοφιστικὸν ἀπαντᾶν ἐπιμεμελῆσθαι λόγων ἔρρω-
 μένως οὕτως, ὡς μὴ μόνον ἐκφεύγειν τὰ παλαισματα, ἀλλὰ καὶ ἀντεπιτι-
83 θέμενον ἀμφοτέροις, τέχνη τε καὶ δυνάμει, περιεῖναι. ἢ οὐχ ὄρας τοὺς

ἐπαιδοὺς καὶ φαρμακευτὰς ἀντισοφιστεύοντας τῷ θείῳ λόγῳ καὶ τοῖς παραπλησίοις τολμῶντας ἐγχειρεῖν, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῷ τὴν ἰδίαν ἐπιστήμην ἀποφῆναι περιβόητον, ὡς ἐπὶ τῷ διασῦραι καὶ χλευάσαι τὰ γινόμενα; καὶ γὰρ τὰς βακτηρίας εἰς δρακόντων μεταστοιχειοῦσι φύσεις, καὶ τὸ ὕδωρ εἰς αἷματος χροῖαν μετατρέπουσι, καὶ τῶν βατράχων τὸ ὑπολειφθὲν ἐπὶ ἄνω ἀνέλκουσιν ἐπὶ γῆν (Exod. 7, 12. 22. 8, 7), καὶ πάντα οἱ κακοδαίμονες τὰ πρὸς τὸν οἰκεῖον ὄλεθρον συναύζοντες ἀπατᾶν **84** δοκοῦντες ἀπατῶνται. πρὸς οὓς πῶς ἐνήν ἀπαντῆσαι μὴ τὸν ἑρμηνεῖα διανοίας λόγον, Ἰσραὴλ ἐπέκλησιν, ἑτοιμασάμενον; ὅς νῦν μὲν εἴρηται στόμα, αὐτίς δὲ καὶ προφήτης κεκλήσεται, ὅταν καὶ ὁ νοῦς ἐπιθειάσας προσρηθῆι θεός· "δίδωμι γὰρ σε" φησὶ "θεὸν Φαραώ, καὶ Ἰσραὴλ ὁ ἀδελφός σου ἔσται σου προφήτης" (Exod. 7, 1). ὃ ἀκολουθίας ἑναρμονίου· τὸ γὰρ ἑρμηνεῖον τὰ θεοῦ προφητικόν ἐστὶ γένος ἐνθέου κατοκωχῆ **85** τε καὶ μανία χρώμενον. τοιγαροῦν "ἡ ῥάβδος ἡ Ἰσραὴλ κατέπτε τὰς ἐκείνων ῥάβδους" (Exod. 7, 12), ὡς δηλοῖ τὸ λόγιον· ἐγκαταπίνονται γὰρ καὶ ἀφανίζονται πάντες οἱ σοφιστικοὶ λόγοι τῆ τῆς φύσεως ἐντέχνῳ ποικιλίᾳ, ὡς ὁμολογεῖν ὅτι "δάκτυλος θεοῦ" (Exod. 8, 19) τὰ γινόμενά ἐστιν, ἴσον τῷ γράμμα θεῖον διαγορεῖον ἀεὶ σοφιστείαν ὑπὸ σοφίας ἠττάσθαι· δακτύλῳ γὰρ θεοῦ καὶ τὰς πλάκας, ἐν αἷς ἐστηλιτεύθησαν οἱ χρησμοί, φησὶν ὁ ἱερός λόγος γραφῆναι (Exod. 32, 16). διόπερ οὐκέτι δύνανται οἱ φαρμακευταὶ στήναι ἐναντίον Μωυσεῖ, πίπτουσι δ' ὡς ἐν ἀγῶνι ῥώμῃ τοῦ ἀντιπάλου νικηθέντες καρτερᾶ (Exod. 8, 18).

86 Τίς οὖν ἡ τετάρτη δωρεά; τὸ μεγαλῶνυμον· φησὶ γὰρ· "μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου" (Gen. 12, 2). τὸ δὲ ἐστὶν, ὡς γ' ἐμοὶ φαίνεται, τοιόνδε· ὡσπερ τὸ ἀγαθὸν εἶναι καὶ καλόν, οὕτω καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι λυσιτελές. καὶ ἀμείνων μὲν δόξης ἀλήθεια, εὐδαιμον δὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν· μυρίοι γὰρ ἀνόθως καὶ ἀκολακεύτως προσελθόντες ἀρετῆ καὶ τὸ γνήσιον αὐτῆς ἐναυγασάμενοι κάλλος, τῆς παρὰ τοῖς πολλοῖς φήμης οὐ φροντίσαντες ἐπεβουλεύθησαν, κακοὶ νομισθέντες οἱ πρὸς ἀλήθειαν ἀγα- **87** θοί. καὶ μὴν | οὐδὲ τοῦ δοκεῖν ὄφελος μὴ πολὺ πρότερον τοῦ εἶναι προσόντος, ὡσπερ ἐπὶ σωμάτων πέφυκεν ἔχειν· εἰ γὰρ πάντες ἄνθρωποι τὸν νοσοῦντα ὑγιαίνειν ἢ τὸν ὑγιαίνοντα νοσεῖν ὑπολάβοιεν, ἢ δόξα καθ' **88** αὐτὴν οὔτε νόσον οὔτε ὑγείαν ἐργάσεται. ὧ δὲ ἀμφοτέρωθεν δεδωρηται ὁ θεός, καὶ τὸ εἶναι καλῶ καὶ ἀγαθῶ καὶ τὸ δοκεῖν εἶναι, οὗτος πρὸς ἀλήθειαν εὐδαιμων καὶ τῷ ὄντι μεγαλῶνυμος. προνοητέον δ' ὡς μεγάλου πράγματος καὶ πολλὰ τὸν μετὰ σώματος βίον ὠφελοῦντος εὐφημίας. περιγίνεται δ' αὕτη σχεδὸν ἅπασιν, ὅσοι χαίροντες σὺν ἀσμενισμῶ μηδὲν κινουῦσι τῶν καθεστηκότων νομίμων, ἀλλὰ τὴν πατριον πολιτείαν οὐκ **89** ἀμελῶς φυλάττουσιν. εἰσὶ γὰρ τινες οἱ τοὺς ῥητοὺς νόμους σύμβολα νοητῶν πραγμάτων ὑπολαμβάνοντες τὰ μὲν ἄγαν ἠκρίβωσαν, τῶν δὲ ῥαθύμως ὠλιγόρησαν· οὓς μεμψαίμην ἂν ἔγωγε τῆς εὐχερείας· ἔδει γὰρ ἀμφοτέρων ἐπιμεληθῆναι, ζητήσεώς τε τῶν ἀφανῶν ἀκριβεστέρως καὶ **90** ταμιείας τῶν φανερῶν ἀνεπιλήπτου. νυνὶ δ' ὡσπερ ἐν ἑρημίᾳ καθ' ἑαυτοὺς μόνοι ζῶντες ἢ ἀσώματοι ψυχαὶ γεγονότες καὶ μήτε πόλιν μήτε κώμην μήτ' οἰκίαν μήτε συνόλως θίασον ἀνθρώπων εἰδότες, τὰ δοκοῦντα

τοῖς πολλοῖς ὑπερκύψαντες τὴν ἀλήθειαν γυμνὴν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς ἐρευ-
 νῶσιν· οὐδ' ὁ ἱερός λόγος διδάσκει χρηστῆς ὑπολήψεως πεφροντικῆναι
 καὶ μηδὲν τῶν ἐν τοῖς ἔθεσι λύειν, ἀ θεσπέσιοι καὶ μείζους ἄνδρες ἢ
91 καθ' ἡμᾶς ὤρισαν. μὴ γὰρ ὅτι ἡ ἐβδόμη δυνάμεως μὲν τῆς περὶ τὸ
 ἀγένητον, ἀπραξίας δὲ τῆς περὶ τὸ γενητὸν δίδαγμα ἔστι, τὰ ἐπ' αὐτῇ
 νομοθετηθέντα λύωμεν, ὡς πῦρ ἐναύειν ἢ γεωπονεῖν ἢ ἀχθοφορεῖν ἢ
 ἐγκαλεῖν ἢ δικάζειν ἢ παρακαταστήκας ἀπαιτεῖν ἢ δάνεια ἀναπράττειν
92 ἢ τὰ ἄλλα ποιεῖν, ὅσα κὰν τοῖς μὴ ἑορτώδεσι καιροῖς ἐφεῖται· μὴδ'
 ὅτι ἡ ἑορτὴ σύμβολον ψυχικῆς εὐφροσύνης ἔστι καὶ τῆς πρὸς θεὸν εὐχα-
 ριστίας, ἀποταξώμεθα ταῖς κατὰ τὰς ἔτησίους ὥρας πανηγύρεσι· μὴδ'
 ὅτι τὸ περιτέμνεσθαι ἡδονῆς καὶ παθῶν πάντων ἔκτομὴν καὶ δόξης
 ἀναίρεσιν ἀσεβοῦς ἐμφαίνει, καθ' ἣν ὑπέλαβεν ὁ νοῦς ἱκανὸς εἶναι γεννᾶν
 δι' ἑαυτοῦ, ἀνέλωμεν τὸν ἐπὶ τῇ περιτομῇ τεθέντα νόμον· ἐπεὶ καὶ τῆς
 περὶ τὸ ἱερὸν ἀγιστείας καὶ μυρίων ἄλλων ἀμελήσομεν, εἰ μόνοις προς-
93 ἔξομεν τοῖς δι' ὑπονοιῶν δηλουμένοις. ἀλλὰ χρὴ ταῦτα μὲν σώματι
 εἰκέναι νομίζειν, ψυχῇ δὲ ἐκεῖνα· ὡς περ οὖν σώματος, ἐπειδὴ | ψυχῆς
 ἔστιν οἶκος, προνοητέον, οὕτω καὶ τῶν ῥητῶν νόμων ἐπιμελητέον·
 φυλαττομένων γὰρ τούτων ἀριδηλότερον κάκεῖνα γνωρισθήσεται, ὧν εἰσιν
 οὗτοι σύμβολα, πρὸς τῷ καὶ τὰς ἀπὸ τῶν πολλῶν μέμψεις καὶ κατηγο-
94 ρίας ἀποδιδράσκειν. οὐχ ὁρᾶς, ὅτι καὶ Ἐβραῶν τῷ σοφῷ καὶ μεγάλα
 ἀγαθὰ καὶ μικρὰ προσεῖναί φησι, καὶ καλεῖ τὰ μὲν μεγάλα ὑπάρχοντα
 καὶ ὑπαρκτά, ἀ τῷ γνησίῳ κληρονομεῖν ἐφεῖται μόνῳ, τὰ δὲ μικρὰ
 δόματα, ὧν οἱ νόθοι καὶ ἐκ παλλακῶν ἀξιοῦνται (Gen. 25, 5. 6)· ἐκεῖνα
95 μὲν οὖν ἔοικε τοῖς φύσει, ταῦτα δὲ τοῖς θέσει νομίμοις. ἀγαμαὶ
 καὶ τῆς παναρέτου Λείας, ἥτις ἐπὶ τῆς Ἀσῆρ γενέσεως, ὅς ἔστι τοῦ
 αἰσθητοῦ καὶ νόθου σύμβολον πλούτου, φησί· "μακαρία ἐγώ, ὅτι μακα-
 ριοῦσί με αἱ γυναῖκες" (Gen. 30, 13)· στοχάζεται γὰρ ὑπολήψεως
 ἐπεικουῦς, δικαιοῦσα μὴ μόνον ὑπὸ ἀρρένων καὶ ἀνδρείων ὡς ἀληθῶς
 λόγων ἐπαινεῖσθαι, παρ' οἷς ἡ ἀλώβητος φύσις καὶ τὸ ἀληθὲς ἀδέκαστον
 τετίμηται, ἀλλὰ καὶ πρὸς τῶν θηλυτέρων, οἱ τῶν φαινομένων πάντα
96 τρόπον ἡττηνται μηδὲν ἔξω τούτων θεωρητὸν νοῆσαι δυνάμενοι. τελείας
 δὲ ψυχῆς ἔστι καὶ τοῦ εἶναι καὶ τοῦ δοκεῖν εἶναι μεταποιεῖσθαι, καὶ
 σπουδάζειν μὴ μόνον παρὰ τῇ ἀνδρωνίτιδι εὐδοκιμεῖν, ἀλλὰ καὶ πρὸς
97 τῆς γυναικωνίτιδος ἐστίας ἐπαινεῖσθαι. διὸ καὶ Μωυσῆς τὴν τῶν ἱερῶν
 ἔργων κατασκευὴν οὐ μόνον ἀνδράσιν ἀλλὰ καὶ γυναῖξιν ἐπέτρεψε ποι-
 εῖσθαι· τὰ τε γὰρ νήματα πάντα τῆς ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκί-
 νου καὶ βύσσου καὶ τριχῶν αἰγείων ἐπιτελοῦσι (Exod. 35, 25. 26), καὶ
 τὸν ἑαυτῶν κόσμον ἀόκνως εἰσφέρουσι, "σφραγίδας, ἐνώτια, δακτυλίους,
 περιδέξια, ἐμπλόκια" (Exod. 35, 22), πάνθ' ὅσα χρυσὸν εἶχε τὴν ὕλην,
98 τὸν σώματος κόσμον ἀντικαταλλαττόμεναι τοῦ τῆς εὐσεβείας· προσφιλο-
 τιμούμεναι μέντοι καὶ τὰ κάτοπτρα ἑαυτῶν συγκαθιεροῦσιν εἰς τὴν τοῦ
 λουτῆρος κατασκευὴν (Exod. 38, 26), ἵν' οἱ μέλλοντες ἱεουργεῖν ἀπο-
 νιπτόμενοι χεῖρας καὶ πόδας, τὰ ἐγχειρήματα οἷς ἐφορμεῖ καὶ ἐνίδρυται
 ὁ νοῦς, ἐνοπρίζωνται ἑαυτοὺς κατὰ μνήμην τῶν ἐσόπτρων, ἐξ ὧν ὁ
 λουτῆρ δεδημιούργηται· οὕτω γὰρ οὐδὲν αἴσχος ἐν τῷ τῆς ψυχῆς εἶδει

περιόψονται γινόμενον, ἤδη δὲ τὸ νηστείας καὶ καρτερίας ἀνάθημα ἀνα-
99 θήσουσιν ἱεροπρεπέστατον καὶ τελεώτατον ἀναθημάτων. ἀλλ' αὐταὶ μὲν
ἀσταὶ τε καὶ ἀστεῖαι γυναῖκες [αἰσθήσει]ς ὡς ἀληθῶς, παρ' αἷς ἡ ἀρετὴ
Λεῖα τιμηθῆναι βούλεται, αἱ δὲ προσαναφλέγουσαι τὸ πῦρ ἐπὶ τὸν ἄθλιον
νοῦν ἀπόλιδες· λέγεται γὰρ ὅτι καὶ "γυναῖκες ἔτι προσεξέκαυσαν πῦρ
100 ἐπὶ Μωάβ" (Num. 21, 30). ἀλλ' οὐχ ἑκάστη | τῶν τοῦ ἄφρονος
αἰσθήσεων ἐξαπτομένη πρὸς τῶν αἰσθητῶν ἐμπύρησι τὸν νοῦν, πολλὴν
καὶ ἀπέρατον φλόγα ἐπεισχέουσα μετὰ ῥύμης ἀνηνύτου καὶ φορᾶς;
ἄριστον οὖν ἐξευμενίζεσθαι τὸ γυναικῶν τάγμα ἐν ψυχῇ, τῶν αἰσθή-
σεων, καθάπερ καὶ τῶν ἀνδρῶν, τῶν κατὰ μέρος λογισμῶν· οὕτως γὰρ
101 ἀμείνονι βίου διεξόδῳ χρησόμεθα παγκάλως. διὰ τοῦτο καὶ ὁ
αὐτομαθῆς Ἰσαὰκ εὐχεται τῷ σοφίας ἑραστῇ καὶ τὰ νοητὰ καὶ τὰ
αἰσθητὰ λαβεῖν ἀγαθὰ· φησὶ γάρ· "δῶν σοι ὁ θεὸς ἀπὸ τῆς δρόσου
τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ τῆς πίότητος τῆς γῆς" (Gen. 27, 28), ἴσον τῷ
πρότερον μὲν συνεχῆ σοι τὸν νοητὸν καὶ οὐράνιον ἕτερον ἄρδοι, μὴ λάβρως
ὡς ἐπικλύσαι, ἀλλ' ἡρέμα καὶ πράως καθάπερ δρόσον ὡς ὄνησαι· δεύ-
τερον δὲ τὸν αἰσθητὸν καὶ γήινον πλοῦτον χαρίσαιτο λιπαρὸν καὶ πίονα,
102 τὴν ἐναντίαν πενίαν ψυχῆς τε καὶ τῶν αὐτῆς μερῶν ἀφαιρῶν. εἰάν
μέντοι καὶ τὸν ἀρχιερέα λόγον ἐξετάξῃς, εὐρήσεις συνωδὰ φρονούντα
καὶ τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα αὐτῷ πεποικιλμένην ἐκ τε νοητῶν καὶ αἰσθητῶν
δυνάμεων· ἥς τὰ μὲν ἄλλα μακροτέρων ἢ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν
δεῖται λόγων καὶ ὑπερθετέον, τὰ δὲ πρὸς τοῖς πέρασιν ἐξετάσωμεν,
103 κεφαλῇ τε καὶ βάσει. οὐκοῦν ἐπὶ μὲν τῆς κεφαλῆς ἐστὶ "πέταλον
χρυσοῦν καθαρὸν, ἔχον ἐκτύπωμα σφραγίδος, ἀγίασμα κυρίῳ" (Exod.
28, 32), ἐπὶ δὲ τοῖς ποσὶν ἐπὶ τοῦ τέλους τοῦ ὑποδύτου κώδωνες καὶ
ἀνθίνα (Exod. 28, 29, 30). ἀλλ' ἐκεῖνη μὲν ἡ σφραγὶς ἰδέα ἐστὶν
ἰδεῶν, καθ' ἣν ὁ θεὸς ἐτύπωσε τὸν κόσμον, ἀσώματος δήπου καὶ
νοητῆ, τὰ δ' ἀνθίνα καὶ οἱ κώδωνες αἰσθητῶν ποιότητων σύμβολα,
104 ὧν ὄρασις καὶ ἀκοὴ τὰ κριτήρια. ἄγαν δ' ἐξητασμένως ἐπιφέρει ὅτι
"ἔσται ἀκουστὴ φωνὴ αὐτοῦ εἰσόντος εἰς τὰ ἅγια" (Exod. 28, 31), ἵνα
πρὸς τὰ νοητὰ καὶ θεῖα καὶ ὄντως ἅγια εἰσιούσης τῆς ψυχῆς καὶ αἱ
αἰσθήσεις ὠφελούμεναι κατ' ἀρετὴν συνηχῶσι καὶ ὅλον τὸ σύστημα
ἡμῶν, ὥσπερ ἐμμελῆς καὶ πολυάνθρωπος χορὸς, ἐκ διαφερόντων φθόγ-
γων ἀνακεκραμένων ἐν μέλος ἑναρμόνιον συνάδη, τὰ μὲν ἐνδόσιμα τῶν
νοημάτων ἐμπνεόντων-ἡγεμόνες γὰρ τοῦ χοροῦ τούτου τὰ νοητά-,
τὰ δ' ἐπόμενα τῶν αἰσθητῶν συναναμελπόντων, ἃ τοῖς κατὰ μέρος
105 χορευταῖς ἀπεικάζεται. συνόλως γάρ, ἥ φησιν ὁ νόμος, "τὰ δέοντα
καὶ τὸν ἱματισμὸν καὶ τὴν ὁμιλίαν" (Exod. 21, 10), τὰ τρία ταῦτα,
ἀφαιρεῖσθαι τὴν ψυχὴν οὐκ ἔδει, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν βεβαίως προς-
νέμειν. τὰ μὲν οὖν δέοντα <τ>ὰ νοητὰ ἐστὶν ἀγαθὰ, ἃ δεῖ καὶ ἃ χρὴ
γενέσθαι λόγῳ φύσεως, ὁ δὲ ἱματισμὸς τὰ περὶ τὸν φαινόμενον τοῦ
βίου κόσμον, ἡ δ' ὁμιλία ἢ καθ' ἑκάτερον τῶν εἰρημένων εἰδῶν συνέ-
χεια καὶ μελέτη, ἵν' οἶα τὰ ἀφανῆ νοητὰ τοιαῦτα καὶ τὰ αἰσθητὰ
φαίνηται.

106 | Πέμπτη τοῖνον ἐστὶ δωρεὰ ἢ κατὰ ψιλὸν μόνον τὸ εἶναι

συνισταμένη· λέλεκται δὲ ἐπὶ ταῖς προτέραις, οὐχ ὡς εὐτελεστέρα ἐκείνων, ἀλλ' ὡς ὑπερκύπτουσα καὶ ὑπερβάλλουσα πάσας. τί γὰρ ἂν εἴη τοῦ πεφυκέναι καὶ ἀψευδῶς καὶ ἀπλάστως ἀγαθὸν εἶναι καὶ εὐλο-
107 γίας ἐπάξιον τελεώτερον; "ἔση" γάρ φησιν "εὐλογητός" (Gen. 12, 2), οὐ μόνον εὐλογημένος· τὸ μὲν γὰρ ταῖς τῶν πολλῶν δόξαις τε καὶ
108 φήμαις παραριθμεῖται, τὸ δὲ τῷ πρὸς ἀλήθειαν εὐλογητῷ. ὥσπερ γὰρ τὸ ἐπαινετὸν εἶναι τοῦ ἐπαινέσθαι διαφέρει κατὰ τὸ κρεῖττον καὶ τὸ ψεκτὸν εἶναι τοῦ ψέγεσθαι κατὰ τὸ χειρόν-τὰ μὲν γὰρ τῷ πεφυ-
 κέναι, τὰ δὲ τῷ νομίζεσθαι λέγεται μόνον, φύσις δὲ ἡ ἀψευδῆς δοκή-
 σεως ἐχυρώτερον-, οὕτως καὶ τοῦ εὐλογεῖσθαι πρὸς ἀνθρώπων, ὅπερ ἦν εἰς εὐλογίαν ἄγεσθαι δοξαζόμενον, τὸ πεφυκέναι εὐλογίας ἄξιον, κἂν πάντες ἡσυχάζωσι, κρεῖττον, ὅπερ εὐλογητὸν ἐν τοῖς χρησιμοῖς ἄδεται.

109 Ταῦτα μὲν τὰ ἄθλα τῷ γενησομένῳ δωρεῖται σοφῷ· ἃ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπονέμει διὰ τὸν σοφόν, ἐξῆς ἴδωμεν· "εὐλογήσω" φησί "τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι" (Gen.
110 12, 3). τὸ μὲν οὖν ἐπὶ τιμῇ τοῦ σπουδαίου καὶ ταῦτα γίνεσθαι παντὶ τῷ δῆλον, λέγεται δ' οὐ δι' ἐκείνο μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐν τοῖς πράγμασιν εὐάρμοστον ἀκολουθίαν· τὸν γὰρ ἀγαθὸν καὶ ὁ ἐπαινῶν ἐγκωμιαστὸς καὶ ὁ ψέγων ἔμπαλιν ψεκτός· ἐπαινον δὲ καὶ ψόγον οὐχ οὕτως ἢ τῶν λεγόντων καὶ γραφόντων πιστοῦται δύναμις, ὡς ἢ τῶν γινομένων ἀλήθεια· ὥστ' οὔτε ἐπαινεῖν οὔτε ψέγειν ἂν δοκοῖεν, ὅσοι τι
111 ψεῦδος ἐν ἑκατέρῳ παραλαμβάνουσιν εἶδει. τοὺς κόλακας οὐχ ὁρᾶς, οἱ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἀποκναίουσι τῶν κολακευομένων τὰ ὧτα θρύπτοντες, οὐκ ἐπινεύοντες ἐφ' ἑκάστῳ τῶν λεγομένων αὐτὸ μόνον ἀλλὰ καὶ ῥήσεις μακρὰς συνείροντες καὶ ῥαψωδοῦντες καὶ εὐχόμενοι μὲν τῇ
112 φωνῇ πολλάκις, αἰεὶ δὲ τῇ διανοίᾳ καταρώμενοι; τί οὖν ἂν τις εὖ φρονῶν εἴποι; ἄρ' οὐχ ὥσπερ ἐχθροὺς μᾶλλον ἢ φίλους τοὺς λέγοντας ὄντας καὶ ψέγειν μᾶλλον ἢ ἐπαινεῖν, κἂν δράματα ὅλα συντιθέντες ἐγκω-
113 μίων ἐπάδωσι; τοιγαροῦν ὁ μάταιος Βαλαάμ ὕμνους μὲν εἰς τὸν θεὸν ὑπερβάλλοντας ἄδων, ἐν οἷς καὶ τὸ "οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεός" (Num. 23, 19), ἄσμάτων τὸ ἱεροπρεπέστατον, ἐγκώμια δ' εἰς τὸν ὁρῶντα, Ἰσραήλ, μυρία διεξερχόμενος ἀσεβῆς μὲν καὶ ἐπάρατος καὶ παρὰ τῷ σοφῷ κέκριται νομοθέτῃ, καταρᾶσθαι δέ, οὐκ εὐλογεῖν, νενόμισται.
114 τοῖς γὰρ πολεμίοις φησὶν αὐτὸν ἐπὶ μισθῷ συνταχθέντα μάντιν γενέσθαι κακὸν κακῶν, ἀρὰς | μὲν ἐν ψυχῇ θέμενον χαλεπωτάτας γένει τῷ θεοφιλεῖ, εὐχὰς δὲ ἀναγκασθέντα διὰ στόματος καὶ γλώττης ὑπερφουεστάτας προφητεῦσαι· τὰ μὲν γὰρ λεγόμενα καλὰ ὄντα ὁ φιλάρετος ὑπήχει θεός, τὰ δ' ἐννοούμενα-φαιλότερα γὰρ ἦν-ἔτικτεν ἢ μισάρετος διά-
115 νοια. μαρτυρεῖ δὲ ὁ περὶ τούτων χρησμός· "οὐ γὰρ ἔδωκε" φησὶν "ὁ θεὸς τῷ Βαλαάμ καταράσασθαι σοι, ἀλλ' ἔστρεψε τὰς κατάρας εἰς εὐλογίαν" (Deut. 23, 5), καίτοι πάντων ὅσα εἶπε πολλῆς γεμόντων εὐφημίας. ἀλλ' ὁ τῶν ἐν ψυχῇ ταμιευομένων ἐπίσκοπος ἰδὼν, ὅτι κατιδεῖν ἔξεστι μόνῳ, τὰ ἀθέατα γενέσει, τὴν καταδικάζουσαν ἀπὸ τούτων ψῆφον ἠνεγκε, μάρτυς ἀψευδέστατος ὁμοῦ καὶ κριτῆς ἀδέκαστος ὁ αὐτὸς ὢν·

ἐπεὶ καὶ τοῦναντίον ἐπαινετὸν βλασφημεῖν καὶ κατηγορεῖν δοκοῦντα τῇ
116 φωνῇ κατὰ διάνοιαν εὐλογεῖν τε καὶ εὐφημεῖν. σωφρονιστῶν ὡς ἔοικε
 τοῦτό ἐστι τὸ ἔθος, παιδαγωγῶν, διδασκάλων, γονέων, πρεσβυτέρων, ἀρ-
 χόντων, νόμων· ὀνειδίζοντες γάρ, ἔστι δ' ὅπου καὶ κολάζοντες ἕκαστοι
 τούτων ἀμείνους τὰς ψυχὰς ἀπεργάζονται τῶν παιδευομένων. καὶ
 ἐχθρὸς μὲν οὐδεὶς οὐδενί, φίλοι δὲ πᾶσι πάντες· φίλων δὲ ἀνόθῳ καὶ
 ἀκιβδηλῷ χρωμένων εὐνοία τοῦτ' ἐστὶν ἔργον ἐλευθεροστομεῖν ἄνευ τοῦ
117 κακονοεῖν. μηδὲν οὖν μήτε τῶν εἰς εὐλογίας καὶ εὐχὰς μήτε τῶν εἰς
 βλασφημίας καὶ κατάρρας ἐπὶ τὰς ἐν προφορᾷ διεξόδους ἀναφερέσθω
 μᾶλλον ἢ διάνοιαν, ἀφ' ἧς ὡσπερ ἀπὸ πηγῆς ἑκάτερον εἶδος τῶν
 λεχθέντων δοκιμάζεται.

118 Ταῦτα μὲν δὴ πρῶτον διὰ τὸν ἀστεῖον ἑτέροις συντυγχάνειν
 φησὶν, ὅταν ἢ ψόγον ἢ ἔπαινον ἢ εὐχὰς ἢ κατάρρας ἐθελήσωσιν αὐτῷ
 τίθεσθαι· μέγιστον δ' ἐξῆς, ὅταν ἡσυχάζωσιν ἐκεῖνοι, τὸ μηδὲν μέρος
 φύσεως λογικῆς ἀμέτοχον εὐεργεσίας ἀπολείπεσθαι· λέγει γὰρ ὅτι
 "ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς" (Gen. 12, 3).

119 ἔστι δὲ τοῦτο δογματικώτατον· ἐὰν γὰρ ὁ νοῦς ἄνοσος καὶ ἀπήμων
 διατελῇ, ταῖς περὶ αὐτὸν ἀπάσαις φυλαῖς τε καὶ δυνάμεσιν ὑγιαινούσαις
 χρῆται, ταῖς τε καθ' ὅρασιν καὶ ἀκοήν καὶ ὅσαι αἰσθητικαὶ καὶ πάλιν
 ταῖς κατὰ τὰς ἡδονὰς τε καὶ ἐπιθυμίας καὶ ὅσαι ἀντὶ παθῶν εἰς εὐπά-
120 θειαν μεταχαράττονται. ἤδη μέντοι καὶ οἶκος καὶ πόλις καὶ χώρα καὶ
 ἔθνη καὶ κλίματα γῆς ἑνὸς ἀνδρὸς καλοκάγαθίας προμηθευμένου μεγά-
 λης ἀπήλαυσαν εὐδαιμονίας, καὶ μάλιστα· ὅτω μετὰ γνώμης ἀγαθῆς ὁ
 θεὸς καὶ δύναμιν ἔδωκεν ἀνανταγώνιστον, ὡς μουσικῶν καὶ παντὶ τεχνίτη
121 τὰ κατὰ μουσικὴν καὶ πᾶσαν τέχνην ὄργανα ἢ ξύλων ἕλην πυρί. τῷ
 γὰρ ὄντι ἔρρισμα τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν ὁ δίκαιος, καὶ ὅσα
 μὲν αὐτὸς ἔχει, προφέρων εἰς μέσον ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν | χρησομένων
 ἀφθονα δίδωσιν, ὅσα δ' ἂν μὴ εὐρίσκη παρ' ἑαυτῷ, τὸν μόνον πάμ-
 πλουτον αἰτεῖται θεόν· ὁ δὲ τὸν οὐράνιον ἀνοίξας θησαυρὸν ὀμβρεῖ καὶ
 ἐπινίφει τὰ ἀγαθὰ ἀθρόα, ὡς τῶν περιγείων ἀπάντων τὰς δεξαμενὰς
122 πλημμυρούσας ἀναχυθῆναι. ταῦτα δὲ τὸν ἱκέτην ἑαυτοῦ λόγον οὐκ
 ἀποστραφεὶς εἴωθε δωρεῖσθαι· λέγεται γὰρ ἑτέρωθι Μωυσέως ἱκετεύ-
 σαντος· "ἴλεως αὐτοῖς εἰμι κατὰ τὸ ῥῆμά σου" (Num. 14, 20)· τοῦτο
 δέ, ὡς ἔοικεν, ἰσοδυναμεῖ τῷ "ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ
 τῆς γῆς." οὗ χάριν καὶ ὁ σοφὸς Ἀβραάμ πεπειραμένος τῆς ἐν ἅπασι
 τοῦ θεοῦ χρηστότητος πεπίστευκεν ὅτι, κὰν πάντα τὰ ἄλλα ἀφανισθῇ,
 μικρὸν δέ τι λείψανον ἀρετῆς ὡσπερ ἐμπύρευμα διασώζεται, διὰ τὸ
 βραχὺ τοῦτο κάκεινα οἰκτερεῖ, ὡς πεπτωκότα ἐγείρειν καὶ τεθνηκότα
123 ζωπυρεῖν (Gen. 18, 24 sqq.). σπινθῆρ γὰρ καὶ ὁ βραχύτατος ἐντυφό-
 μενος, ὅταν καταπνευσθεὶς ζωπυρηθῇ, μεγάλην ἐξάπτει πυράν· καὶ τὸ
 βραχύτατον οὖν ἀρετῆς, ὅταν ἐλπίσι χρησταῖς ὑποθαλόμενον ἀναλάμψῃ,
 καὶ τὰ τέως μεμυκότα καὶ τυφλὰ ἐξωμμάτωσε καὶ τὰ ἀφαιανθέντα
 ἀναβλαστῆν ἐποίησε καὶ ὅσα ὑπὸ ἀγωνίας ἐστείρωτο εἰς εὐφορίαν εὐτο-
 κίας περιήγαγεν. οὕτω τὸ σπάνιον ἀγαθὸν ἐπιφροσύνη θεοῦ πολὺ γίνε-
124 ται χεόμενον, ἐξομοιοῦν τὰ ἄλλα ἑαυτῷ. εὐχόμεθα οὖν τὸν ὡς

ἐν οἰκίᾳ στῦλον νοῦν μὲν ἐν ψυχῇ, ἄνθρωπον δὲ ἐν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων τὸν δίκαιον διαμένειν εἰς τὴν τῶν νόσων ἄκεσιν· τούτου γὰρ ὑγιαίνοντος τὰς εἰς παντελῆ σωτηρίαν οὐκ ἀπογνωστός ἐλπίδας, διότι οἶμαι ὁ σωτὴρ θεὸς τὸ πανακέστατον φάρμακον, τὴν ἴλεω δύναμιν, τῷ ἰκέτῃ καὶ θεραπευτῇ προτείνας ἑαυτοῦ χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν καμνόντων σωτηρίαν ἐπιτρέπει, καταπλάττοντι τῶν ψυχῆς τραυμάτων, ἅπερ ἀφροσύνη καὶ ἀδικία καὶ ὁ ἄλλος τῶν κακιῶν ὄμιλος ἀκονηθεὶς διεΐλεν.

125 Ἐναργέστατον δὲ παράδειγμα Νῶε ὁ δίκαιος, ὃς τῷ μεγάλῳ κατακλυσμῷ τῶν τοσοῦτων μερῶν τῆς ψυχῆς ἐγκαταποθέντων ἔρρωμένως ἐπικυματίζων καὶ ἐπινηχόμενος ὑπεράνω μὲν ἔστη τῶν δεινῶν ἀπάντων, διασωθεὶς δὲ μεγάλας καὶ καλὰς ἀφ' αὐτοῦ ρίζας ἐβάλετο, ἐξ ὧν οἶα φυτὸν τὸ σοφίας ἀνεβλάστησε γένος· ὅπερ ἡμεροτοκῆσαν τοὺς τοῦ ὀρῶντος, Ἰσραήλ, τριττοὺς ἤνεγκε καρπούς, αἰῶνος μέτρα, τὸν Ἀβραάμ, τὸν

126 Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ· καὶ γὰρ ἔστι καὶ ἔσται καὶ γέγονεν ἐν τῷ παντὶ ἀρετῇ, ἣν ἀκαιρία μὲν ἴσως ἀνθρώπων ἐπισκιάζουσιν, ὁ δὲ ὀπαδὸς θεοῦ καιρὸς ἀποκαλύπτει πάλιν, ἐν ᾧ καὶ ἡ φρόνησις ἀρρενογονεῖ Σάρρα, οὐ κατὰ τὰς χρονικὰς τοῦ ἔτους ὥρας, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀχρόνους ἀκμὰς καὶ εὐκαιρίας ἐπανθούσα· λέγεται γάρ· | "ἐπαναστρέφων ἦξω πρὸς σὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ὥρας, καὶ ἔξει υἱὸν Σάρρα ἡ γυνή σου" (Gen. 18, 10).

127 Περὶ μὲν οὖν τῶν δωρεῶν, ἃς καὶ τοῖς γενησομένοις τελείους καὶ δι' αὐτοὺς ὁ θεὸς ἑτέροις εἶωθε χαρίζεσθαι, δεδήλωται. λέγεται δὲ ἐξῆς ὅτι "ἐπορεύθη Ἀβραάμ καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος" (Gen. **128** 12, 4). τοῦτο δὲ ἔστι τὸ παρὰ τοῖς ἄριστα φιλοσοφήσασιν ἀδόμενον τέλος, τὸ ἀκολουθῶς τῇ φύσει ζῆν· γίνεται δέ, ὅταν ὁ νοῦς εἰς τὴν ἀρετῆς ἀτραπὸν ἐλθὼν κατ' ἴχνος ὀρθοῦ λόγου βαίνη καὶ ἔπηται θεῷ, τῶν προστάξεων αὐτοῦ διαμεμνημένος καὶ πάσας ἀεὶ καὶ πανταχοῦ

129 ἔργοις τε καὶ λόγοις βεβαιούμενος. "ἐπορεύθη γάρ, καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος". τοῦτο δὲ ἔστι τοιοῦτον· ὡς λαλεῖ ὁ θεὸς-λαλεῖ δὲ παγκάλως καὶ ἐπαινετῶς-, οὕτως ὁ σπουδαῖος ἕκαστα δρᾷ τὴν ἀτραπὸν εὐθύνων ἀμέμπτως τοῦ βίου, ὥστε τὰ ἔργα τοῦ σοφοῦ λόγων ἀδια-

130 φορεῖν θείων. ἐτέρωθι γοῦν φησιν ὅτι ἐποίησεν Ἀβραάμ "πάντα τὸν νόμον μου" (Gen. 26, 5)· νόμος δὲ οὐδὲν ἄρα ἢ λόγος θεῖος προστάτων ἃ δεῖ καὶ ἀπαγορεύων ἃ μὴ χρῆ, ὡς μαρτυρεῖ φάσκων ὅτι "ἐδέξατο ἀπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ νόμον" (Deut. 33, 3, 4). εἰ τοίνυν λόγος μὲν ἔστι θεῖος ὁ νόμος, ποιεῖ δ' ὁ ἀστεῖος τὸν νόμον, ποιεῖ πάντως καὶ τὸν λόγον· ὡσθ', ὅπερ ἔφη, τοὺς τοῦ θεοῦ λόγους πράξεις εἶναι

131 τοῦ σοφοῦ. τέλος οὖν ἔστι κατὰ τὸν ἱερώτατον Μωυσῆν τὸ ἐπεσθαι θεῷ, ὡς καὶ ἐν ἑτέροις φησίν· "ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ σου πορεύσῃ" (Deut. 13, 4), <ο>ὕ κινήσει χρώμενον τῇ διὰ σκελῶν-ἀνθρώπου μὲν γὰρ ὄχημα γῆ, θεοῦ δὲ εἰ καὶ σύμπας ὁ κόσμος, οὐκ οἶδα-, ἀλλ' ἔοικεν ἀλληγορεῖν τὴν τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ θεῖα δόγματα παριστάς ἀκολουθίαν, ὣν ἡ ἀναφορὰ πρὸς τὴν τοῦ πάντων αἰτίου γίνεται τιμῆν.

132 ἐπιτείνων δὲ τὸν ἀκάθεκτον πόθον τοῦ καλοῦ παραινεῖ καὶ κολᾷσθαι αὐτῷ· "κύριον" γάρ φησι "τὸν θεόν σου φοβηθήσῃ καὶ αὐτῷ

λατρεύσεις καὶ πρὸς αὐτὸν κολληθήσῃ" (Deut. 10, 20). τίς οὖν ἡ κόλλα; τίς; εὐσέβεια δήπου καὶ πίστις· ἀρμόζουσι γὰρ καὶ ἐνοῦσιν αἱ ἀρεταὶ ἀφθάρτῳ φύσει διάνοιαν· καὶ γὰρ Ἀβραάμ πιστεύσας "ἐγγίξιν 133 θεῶ" (Gen. 18, 23) λέγεται. ἐὰν μέντοι πορευόμενος μήτε κάμη, ὡς ὑπενδούς ὀκλάσαι, μήτε ῥαθυμήσῃ, ὡς παρ' ἐκάτερα ἐκτραπόμενος πλανᾶσθαι τῆς μέσης καὶ εὐθυτενοῦς διαμαρτῶν ὁδοῦ, μιμησάμενος δὲ τοὺς ἀγαθοὺς δρομεῖς τὸ στάδιον ἀπταίστως ἀνύσῃ τοῦ βίου, στεφάνων 134 καὶ ἄθλων ἐπαξίῳν τεύζεται πρὸς τὸ τέλος ἐλθῶν. ἢ οὐ τοῦτ' εἰσὶν οἱ στέφανοι καὶ τὰ ἄθλα, μὴ ἀτυχῆσαι τοῦ | τέλους τῶν πονηθέντων, ἀλλ' ἐφικέσθαι τῶν δυσεφίκτων φρονήσεως περάτων; τί οὖν τοῦ φρονεῖν ὀρθῶς ἐστι τέλος; ἀφροσύνην ἑαυτοῦ καὶ παντὸς τοῦ γενητοῦ καταψηφίσασθαι· τὸ γὰρ μηδὲν οἴεσθαι εἰδέναι πέρας ἐπιστήμης, ἐνὸς ὄντος 135 μόνου σοφοῦ τοῦ καὶ μόνου θεοῦ. διὸ καὶ παγκάλως Μωυσῆς καὶ πατέρα τῶν ὄλων καὶ ἐπίσκοπον τῶν γενομένων αὐτὸν εἰσήγαγεν εἰπών· "εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν" (Gen. 1, 31)· οὐδενὶ γὰρ ἐξῆν τὰ συσταθέντα κατιδεῖν ἄκρως ὅτι μὴ τῷ πεποιηκότι. 136 πάριτε νῦν οἱ τύφου καὶ ἀπαιδευσίας καὶ πολλῆς ἀλαζονείας γέμοντες, οἱ δοκησίσοφοι καὶ μὴ μόνον ὅ ἐστιν ἕκαστον εἰδέναι σαφῶς ἐπιφάσκοντες, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας προσαποδιδόναι διὰ θρασύτητα τολμῶντες, ὡσπερ ἢ τῇ τοῦ κόσμου γενέσει παρατυχόντες καὶ ὡς ἕκαστα καὶ ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο κατιδόντες ἢ σύμβουλοι περὶ τῶν κατασκευαζομένων τῷ 137 δημιουργῷ γενόμενοι. εἶτα τῶν ἄλλων ἀπαξ ἀπάντων μεθέμενοι γνωρίσατε ἑαυτοὺς καὶ οἵτινές ἐστε σαφῶς εἶπατε, κατὰ τὸ σῶμα, κατὰ τὴν ψυχὴν, κατὰ τὴν αἴσθησιν, κατὰ τὸν λόγον, καθ' ἓν τι καὶ τὸ βραχύτατον τῶν εἰδῶν. τί ἐστιν ὄρασις ἀποφήνασθε καὶ πῶς ὄρατε, τί ἀκοή καὶ πῶς ἀκούετε, τί γεῦσις, τί ἀφή, τί ὄσφρησις καὶ πῶς καθ' ἑκάστην ἐνεργεῖτε ἢ τίνες εἰσὶν αἱ τούτων πηγαί, ἀφ' ὧν καὶ τὸ εἶναι ταῦτα συμβέβηκε. 138 μὴ γὰρ μοι περὶ σελήνης καὶ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων ὅσα κατ' οὐρανὸν καὶ κόσμον οὕτως μακρὰν διωκισμένων καὶ τὰς φύσεις διαφερόντων ἀερομυθεῖτε, ὧ κενοὶ φρενῶν, πρὶν ἑαυτοὺς ἐρευνῆσαι καὶ γινῶναι. τῆνικαῦτα γὰρ ἴσως καὶ περὶ ἐτέρων διεξιούσι πιστευτέον· πρὶν δὲ οἵτινές ἐστε αὐτοὶ παραστῆσαι, μὴ νομίζετε κριταὶ τῶν ἄλλων ἢ μάρτυρες 139 ἀψευδέστατοί ποτε γενήσεσθαι. τούτων δὴ τοῦτον ἐχόντων τὸν τρόπον τελειωθεῖς ὁ νοῦς ἀποδώσει τὸ τέλος τῷ τελεσφόρῳ θεῷ κατὰ τὸ ἱερώτατον γράμμα· νόμος γὰρ ἐστι τὸ τέλος εἶναι κυρίου (Num. 31, 28 sqq.). πότε οὖν ἀποδίδωσιν; ὅταν "ἐπὶ τὸν τόπον ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ" παραγένηται (Gen. 22, 3), παρελθὼν τὰς πλείους μοίρας τῶν χρονικῶν διαστημάτων καὶ ἤδη πρὸς τὴν ἀχρο- 140 νον μεταβαίνων φύσιν· τότε γὰρ καὶ τὸν ἀγαπητὸν υἱὸν ἱερουργήσει, οὐχὶ ἀνθρωπον-οὐ γὰρ τεκνοκτόνος ὁ σοφός-, ἀλλὰ τὸ τῆς ἀρε- τώσης ψυχῆς γέννημα ἄρρεν, τὸν ἐπανθήσαντα καρπὸν αὐτῆς, ὃν πῶς ἦνεγκεν οὐκ ἔγνω, βλάβστημα θεῖον, οὗ φανέντος ἢ δόξασα κυοφορῆσαι τὴν ἄγνοιαν τοῦ συμβάντος ἀγαθοῦ διηγεῖται φάσκουσα· "τίς ἀναγγελεῖ Ἀβραάμ" ὡς ἀπιστοῦντι δήπου περὶ τὴν τοῦ αὐτομαθοῦς γένους ἀνα- τολήν, ὅτι "θηλάζει παιδίον Σάρρα" (Gen. 21, 7), οὐχὶ πρὸς Σάρρας

θηλάζεται; τὸ γὰρ αὐτοδίδακτον τρέφεται μὲν ὑπ' οὐδενός, | τροφή δ' **141** ἔστιν ἄλλων, ἅτε ἱκανὸν διδάσκειν καὶ μανθάνειν οὐ δεόμενον. "Ἔτεκον γὰρ υἱόν", οὐχ ὡς γυναῖκες Αἰγύπτιαι κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἀκμὴν (Exod. 1, 19), ἀλλ' ὡς αἱ Ἑβραῖαι ψυχαί, "ἐν τῷ γήρῳ μου" (Gen. 21, 7), ὅτε τὰ μὲν ὅσα αἰσθητὰ καὶ θνητὰ μεμάρανται, τὰ δὲ νοητὰ **142** καὶ ἀθάνατα ἀνήθηκεν, ἃ γέρωσ καὶ τιμῆς ἔστιν ἐπάξια. καὶ ἔτεκον μαιευτικῆς τέχνης οὐ προσδεηθεῖσα· τίκτομεν γὰρ καὶ πρὶν εἰσελθεῖν τινὰς ἐπινοίας καὶ ἐπιστήμας ἀνθρώπων πρὸς ἡμᾶς ἄνευ τῶν ἐξ ἔθους συνεργούντων, σπείροντος καὶ γεννῶντος θεοῦ τὰ ἀστεῖα γεννήματα, ἃ τῷ δόντι προσηκόντως κατὰ τὸν ἐπ' εὐχαριστία τεθέντα νόμον ἀποδίδονται· "τὰ γὰρ δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου" φησί **143** "διατηρήσατε προσφέρειν ἔμοί" (Num. 28, 2). τοῦτ' ἔστι τὸ τέλος τῆς ὁδοῦ τῶν ἐπομένων λόγοις καὶ προστάξεσι νομίμοις καὶ ταύτη βαδίζοντων, ἧ ἂν ὁ θεὸς ἀφηγηται· ὁ δὲ ὑπενδούς ὑπὸ τοῦ πεινῶντος ἡδονῆς καὶ λίχνου παθῶν, ὄνομα Ἀμαλήκ-ἐρμηνεύεται γὰρ λαὸς **144** ἔκλειχον-, ἐκτετμήσεται. μηνύουσι δὲ οἱ χρησμοὶ ὅτι λοχῶν ὁ τρόπος οὗτος, ἐπειδὴν τὸ ἔρρωμενέστερον τῆς ψυχικῆς δυνάμεως κατίδη περαιωθέν, ὑπανιστάμενος τῆς ἐνέδρας τὸ κεκμηκὸς μέρος ὡς "οὐραγίαν κόπτει" (Deut. 25, 17. 18). κάματος δ' ὁ μὲν ἔστιν εὐένδοτος ἀσθένεια λογισμοῦ μὴ δυναμένου τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀχθοφορῆσαι πόνους, ἐν ἐσχατιαῖς οὗτος εὐρισκόμενος εὐαλωτότατος, ὁ δὲ ἔστιν ὑπομονὴ τῶν καλῶν, τὰ μὲν καλὰ ἀθρόα ἔρρωμένως ἀναδεχομένος, μηδὲν δὲ τῶν φαύλων, κἂν εἰ κουφότατον εἴη, βαστάσαι δικαιοῶν, ἀλλ' ὡς βαρύ- **145** τατον ἄχθος ἀπορρίπτων. διὸ καὶ τὴν ἀρετὴν ὁ νόμος εὐθυβόλῳ προσεῖπεν ὀνόματι Λεῖαν, ἧτις ἐρμηνευθεῖσα λέγεται κοπιῶσα· τὸν γὰρ τῶν φαύλων βίον ἐπαχθῆ καὶ βαρὺν ὄντα φύσει κοπώδη προσηκόντως αὕτη νενόμικε καὶ οὐδὲ προσιδεῖν ἀξιοῖ, τὰς ὕψεις πρὸς μόνον τὸ καλὸν **146** ἀποκλίνουσα. σπουδαζέτω δ' ὁ νοῦς μὴ μόνον ἀνενδότως καὶ εὐτόνως ἔπεσθαι θεῷ, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐθεῖαν ἀτραπὸν ἰέναι πρὸς μηδέτερα νεύων, μήτε τὰ δεξιὰ μήτε τὰ εὐώνυμα, οἷς ὁ γήινος Ἐδῶμ ἐμπεφώλευκε, τοτὲ μὲν ὑπερβολαῖς καὶ περιουσίαις, τοτὲ δὲ ἐλλείψει καὶ ἐνδείαις χρώμενος. ἄμεινον γὰρ ὁδῷ τῆ μέση βαδίζειν ἔστι τῆ πρὸς ἀλήθειαν βασιλικῆ (Num. 20, 17), ἣν ὁ μέγας καὶ μόνος βασιλεὺς θεὸς **147** ταῖς φιλαρέτοις ψυχαῖς ἤρυνεν ἐνδιαίτημα κάλλιστον. διὸ καὶ τινες τῶν τὴν ἡμέρον καὶ κοινωνικὴν μετιόντων φιλοσοφίαν μεσότητος τὰς ἀρετὰς εἶπον εἶναι, ἐν μεθωρίῳ στήσαντες αὐτάς, ἐπειδὴ τό τε ὑπέραυχον ἀλαζονείας γέμον πολλῆς | κακὸν καὶ τὸ ταπεινοῦ καὶ ἀφανοῦς μεταποιεῖσθαι σχήματος εὐεπίβατον, τὸ δὲ μεταξύ ἀμφοῖν κεκραμένον ἐπεικῶς ὠφέλιμον. **148** Τὸ δὲ "ἕρχετο μετ' αὐτοῦ Λὼτ" (Gen. 12, 4) τίνα ἔχει λόγον σκεπτέον. ἔστι μὲν οὖν Λὼτ ἐρμηνευθεὶς ἀπόκλισις· κλίνεται δὲ ὁ νοῦς τοτὲ μὲν ἀγαθόν, τοτὲ δ' αὖ τὸ κακὸν ἀποστρεφόμενος. ἄμφω δὲ ταῦτα πολλὰκις περὶ ἑνα καὶ τὸν αὐτὸν θεωρεῖται· εἰσὶ γὰρ τινες ἐνδοιασταὶ καὶ ἐπαμφοτερισταί, πρὸς ἑκάτερον τοῖχον ὡσπερ σκάφος ὑπ' ἐναντίων πνευμάτων διαφερόμενον ἀποκλίνοντες ἢ καθάπερ ἐπὶ

πλάστιγγος ἀντιρρέποντες, ἐφ' ἑνὸς στηριχθῆναι βεβαίως ἀδυνατοῦντες, ὧν οὐδὲ τὴν ἐπὶ τὰ ἀμείνω τροπὴν ἐπαινετέον· φορᾶ γάρ, ἀλλ' οὐ

149 γνώμη γίνεται. τούτων καὶ ὁ Λῶτ ἐστὶ θιασώτης, ὃν φησὶν οἴχεσθαι μετὰ τοῦ σοφίας ἔραστοῦ. καλὸν δ' ἦν ἀρξάμενον ἐκείνῳ παρακολουθεῖν ἀπομαθεῖν ἀμαθίαν καὶ μηκέτι παλινοδρομῆσαι πρὸς αὐτήν. ἀλλὰ γὰρ οὐχ ἕνεκα τοῦ μιμησάμενον τὸν ἀμείνω βελτιωθῆναι συνέρχεται, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κάκεινῳ παρασχεῖν ἀντισπάσματα καὶ μεθολκὰς καὶ κατὰ

150 τὴν ἔνθεν ὀλίσθους. τεκμήριον δέ· ὁ μὲν ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν ὑποτροπιάσας νόσον οἰχῆσεται ληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν ἐν ψυχῇ πολεμίων, ὁ δὲ τὰς ἐξ ἐνέδρας ἐπιβουλὰς αὐτοῦ φυλαξάμενος πάσῃ μηχανῇ διοικισθήσεται. τὸν δὲ διοικισμὸν αὐθις μὲν, οὐπω δὲ ποιήσεται. νῦν μὲν γὰρ τὰ θεωρήματα αὐτῷ ὡς ἂν ἄρτι ἀρχομένῳ τῆς θείας θεωρίας πλαδαῖ καὶ σαλεύει· ὅταν δ' ἤδη παγέντα κραταιότερον ἰδρυθῆ, δυνήσεται τὸ δελεάζον καὶ κολακεῦον ὡς ἐχθρὸν ἀκατάλλακτον καὶ δυσθή-

151 ρατον φύσει διαζεύξαι. τοῦτο γὰρ ἐστ' ὁ δυσσπότριπτον ὃν παρέπεται ψυχῇ κωλύον αὐτήν πρὸς ἀρετὴν ὠκυδρομεῖν· τοῦθ', ἠνίκα καὶ τὴν Αἴγυπτον ἀπελείπομεν, τὴν σωματικὴν χώραν ἄπασαν, ἀπομαθεῖν τὰ πάθη σπουδάσαντες κατὰ τὰς τοῦ προφήτου λόγου, Μωυσέως, ὑφηγήσεις, ἠκολούθησεν ἡμῖν, ἐλλαμβανόμενον τῆς περὶ τὴν ἔξοδον σπουδῆς

152 καὶ τῷ τάχει τῆς ἀπολείψεως ὑπὸ φθόνου βραδυτήτας ἐμποιοῦν· λέγεται γὰρ ὅτι "καὶ ἐπίμικτος πολὺς συνανέβη αὐτοῖς, καὶ πρόβατα καὶ βόες καὶ κτήνη πολλὰ σφόδρα" (Exod. 12, 38), ὁ δὲ ἐπίμικτος οὗτος ἦν τὰ κτηνώδη καὶ ἄλογα τῆς ψυχῆς, εἰ δεῖ τάληθές εἰπεῖν, δόγματα. παγκάλως δὲ καὶ εὐθυβόλως τὴν τοῦ φαύλου ψυχὴν ἐπίμικτον καλεῖ· συνηρημένη γὰρ καὶ συμπεφορημένη καὶ μιγὰς ὄντως ἐκ πλειόνων καὶ μαχομένων δοξῶν, μία μὲν οὔσα ἀριθμῶ, μυριάς δὲ τῷ πολυ-

153 τρόπῳ. διὸ καὶ τῷ ἐπίμικτος πρόσκειται πολὺς· ὁ μὲν γὰρ πρὸς ἕν μόνον ἀφορῶν ἀπλοῦς καὶ | ἀμιγῆς καὶ λείος ὄντως, ὁ δὲ πολλὰ τέλη τοῦ βίου προτιθέμενος πολὺς καὶ μιγὰς καὶ δασύς ἀληθεία. οὗ χάριν οἱ χρησιμοὶ τὸν μὲν ἀσκητὴν τῶν καλῶν Ἰακώβ λείον, τὸν δὲ τῶν

154 αἰσχίστων Ἡσαῦ δασὺν εἰσάγουσι (Gen. 27, 11). διὰ τὸν ἐπίμικτον καὶ δασὺν τοῦτον ὄχλον ἐκ μιγὰδων καὶ συγκλύδων συμπεφυρμένον δοξῶν ὠκυδρομῆσαι δυνάμενος ὁ νοῦς, ὅτε τὴν σωματικὴν χώραν ἀπεδίδρασκεν Αἴγυπτον, καὶ τρισὶν ἡμέραις (Gen. 22, 3) διαδέξασθαι τὸν ἀρετῆς κλῆρον φωτὶ τρισσῶ, μνήμη τῶν παρεληλυθότων καὶ ἐναργεῖα τῶν παρόντων καὶ τῆ τῶν μελλόντων ἐλπίδι, τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀριθμὸν, μῆκος τοσούτου χρόνου, τρίβεται τὴν ἐν κύκλῳ περιάγων καὶ ἀλώμενος ἕνεκα τοῦ πολυτρόπου, τὴν ἐπ' εὐθείας ἀνυσιμωτάτην οὔσαν δέον.

155 οὗτός ἐστιν ὁ μὴ μόνον ὀλίγοις εἶδεσιν ἐπιθυμίας χαίρων, ἀλλὰ μηδὲν τὸ παράπαν ἀπολιπεῖν δικαιοῦν, ἵνα ὅλον δι' ὅλων τὸ γένος, ᾧ πᾶν εἶδος ἐμφέρεται, μετέρχεται· λέγεται γὰρ ὅτι "ὁ ἐπίμικτος ὁ ἐν αὐτοῖς ἐπεθύμησεν ἐπιθυμίαν" αὐτοῦ τοῦ γένους, οὐχ ἑνός τινος τῶν εἰδῶν, "καὶ καθίσαντες ἔκλαιον" (Num. 11, 4). συνήσι γὰρ ὀλιγοδρανοῦσα ἢ διάνοια καί, ὅποτε μὴ δύναται τυχεῖν ὧν ὀρέγεται, δακρύει καὶ στενάζει· καίτοι ὠφείλε χαίρειν παθῶν καὶ νοσημάτων ἀτυχοῦσα καὶ μεγά-

156 λην εὐπραγίαν νομίζειν τὴν ἔνδειαν καὶ ἀπουσίαν αὐτῶν. ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς χορευταῖς ἀρετῆς σφραδάζειν καὶ δακρύειν ἔθος, ἢ τὰς τῶν ἀφρόνων ὄδυρομένοις συμφορὰς διὰ τὸ φύσει κοινωνικὸν καὶ φιλάνθρωπον ἢ διὰ περιχάρειαν. γίνεται δὲ αὕτη, ὅταν ἀθρόα ἀγαθὰ μηδὲ προσδοκηθέντα ποτὲ αἰφνίδιον ὀμβρήσαντα πλημμυρῇ· ἀφ' οὗ καὶ τὸ

157 ποιητικὸν εἰρησθῆναι μοι δοκεῖ "δακρυόεν γελάσασα". προσπεσοῦσα γὰρ ἐκ τοῦ ἀνεπίστου ἢ εὐπαθειῶν ἀρίστη χαρὰ ψυχῇ μείζονα αὐτὴν ἢ πρότερον ἦν ἐποίησεν, ὡς διὰ τὸν ὄγκον μηκέτι χωρεῖν τὸ σῶμα, θλιβόμενον δὲ καὶ πιεζόμενον ἀποστάζειν λιβάδας, ὡς καλεῖν ἔθος δάκρυα, περὶ ὧν ἐν ὕμνοις εἴρηται· "ψωμιεῖς ἡμᾶς ἄρτον δακρύων" (Psalm. 79, 6) καὶ "ἐγένετο τὰ δάκρυά μοι ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός" (Psalm. 41, 4). τροφή γάρ ἐστι διανοίας τὰ τοῦ ἐνδιαθέτου καὶ σπουδαίου γέλωτος ἐμφανῆ δάκρυα, ἐπειδὴν ὁ θεῖος ἐντακεῖς ἕμερος τὸν τοῦ γεννη-

158 τοῦ θρηῆνον ἄσμα εἰς τὸν ἀγέννητον ὕμνου ποιήσῃ. ἔνιοι μὲν οὖν τὸν μιγάδα καὶ δασὺν τούτον ἀπορρίπτουσι καὶ διατειχίζουσι ἀφ' ἑαυτῶν τῷ θεοφιλεῖ | μόνῳ γένει χαίροντες· ἔνιοι δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν ἑταιρίαν τίθενται, μεσιτεύειν τὸν ἑαυτῶν βίον ἀξιούντες καὶ μεθόριον ἀνθρώπων τε καὶ θείων ἀρετῶν τιθέντες, ἵν' ἑκατέρων ἐφάπτωνται, καὶ

159 τῶν ἀληθείᾳ καὶ τῶν δοκῆσει. τούτου τοῦ δόγματος ὁ πολιτευόμενός ἐστι τρόπος, ὃν Ἰωσήφ ὀνομάζειν ἔθος, ὧς συναπέρχονται μέλλοντι τὸν πατέρα κηδεύειν "πάντες οἱ παῖδες Φαραὼ καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ οἴκου αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι τῆς Αἰγύπτου καὶ πᾶσα ἡ πανοικία αὐτοῦ Ἰωσήφ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ πᾶσα ἡ οἰκία ἡ πατρικὴ

160 αὐτοῦ" (Gen. 50, 7. 8). ὁρᾷς ὅτι μέσος τῆς Φαραὼ καὶ τῆς πατρικῆς οἰκίας ὁ πολιτικὸς οὗτος τάττεται, ἵνα καὶ τῶν κατὰ σῶμα, τὴν Αἴγυπτον, καὶ τῶν κατὰ ψυχὴν, ἅπερ ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ θησαυροφυλακεῖται, κατ' ἴσον ἐφάπτηται; ὅταν μὲν γὰρ λέγῃ "τοῦ θεοῦ εἰμι" (Gen. 50, 19) καὶ τὰ ἄλλα ὅσα συγγενῆ τούτῳ, τοῖς τῆς πατρῴας οἰκίας ἐμμένει νομίμοις· ὅταν δὲ ἐπὶ "τὸ δευτερεῖον ἄρμα" τοῦ βασιλεύειν νοῦ δοκοῦντος ἀνέρχεται, Φαραὼ (Gen. 41, 43), τὸν Αἰγυπτιακὸν

161 πάλιν ἰδρύεται τῦφον. ἀθλιώτερος δ' ὁ νομιζόμενος ἐνδοξότερος εἶναι βασιλεύς, ὃς τῷ προηγουμένῳ τῶν ἀρμάτων ἐποχεῖται· τὸ γὰρ μὴ ἐν καλοῖς διαπρέπειν ἐπιφανέστατον αἴσχος, ὡς τὸ φέρεσθαι τὰ ἐν τούτοις

162 δευτερεῖα κουφότερον κακόν. τὸ μέντοι γε ἐπαμφοτερίζον αὐτοῦ καταμάθοις ἂν κακ τῶν ὄρκων οὐδὲ πεποιήται, τοτὲ μὲν ὁμνυὺς "νῆ τὴν ὑγείαν Φαραὼ" (Gen. 42, 16), τοτὲ δ' ἔμπαλιν οὐ τὴν ὑγείαν Φαραὼ (Gen. 42, 15). ἀλλ' ὁ μὲν περιέχων τὴν ἀπόφασιν ὄρκος τῆς πατρικῆς ἂν εἴη διάταγμα οἰκίας ἀεὶ φονώσης κατὰ τοῦ πάθους καὶ βουλομένης αὐτὸ τεθνάναι, ὁ δ' ἕτερος Αἰγύπτου, ἢ φίλον ἐστὶ τούτο σφύζεσθαι.

163 διόπερ καίτοι τοσαύτης πληθῆος συνανιούσης ἐπίμικτον ὄχλον οὐκ εἶπεν, ἐπειδὴ τῷ μὲν ἄκρως ὀρατικῷ καὶ φιλαρέτῳ πᾶν ὃ μὴ ἀρετὴ ἢ ἀρετῆς ἔργον ἀναμεμίχθαι καὶ συγκεχύσθαι δοκεῖ, τῷ δὲ ἔτι χαμαιζήλῳ καθ'

164 αὐτὰ τὰ γῆς ἄθλα ἀξιέραστα καὶ ἀξιοτίμητα νενόμισται. τὸν μὲν οὖν ὡς κηφῆνα τοὺς μὲν αὐτῶν ὠφελίμους πόνους λυμαίνεσθαι διεγνωκότα καὶ διὰ τούτο ἐπακολουθοῦντα διατειχεῖ, καθάπερ ἔφην, ὁ φρονή-

σεως ἔραστῆς, τοὺς δὲ ἕνεκα μιμήσεως παρεπομένους κατὰ τὸν τῶν καλῶν ζῆλον ἀποδέξεται μοίρας αὐτοῖς τὰς ἀρμοττούσας δασάμενος· "τῶν" γὰρ φησι "συμπορευθέντων ἀνδρῶν μετ' ἐμοῦ Ἐσχῶλ, Αὐνάν, Μαμβρῆ, οὗτοι λήφονται μερίδα" (Gen. 14, 24)· λέγει δὲ τοὺς εὐφυεῖς **165** τρόπους καὶ φιλοθεάμονας· ὁ μὲν γὰρ Ἐσχῶλ εὐφυίας σύμβολον πυρὸς ἔχων ὄνομα, ἐπειδὴ καὶ τὸ | εὐφυὲς εὐτολμον καὶ ἔνθερμον καὶ ἔχόμενον ὦν ἂν προσάψεται, ὁ δὲ Αὐνάν τοῦ φιλοθεάμονος· ὀφθαλμοὶ γὰρ ἐρμηνεύεται τῷ καὶ τὰ ψυχῆς ὑπ' εὐθυμίας ὄμματα διοίγνυσθαι· τούτων δ' ἀμφοτέρων ἐστὶν ὁ θεωρητικὸς βίος κλῆρος, προσαγορευόμενος Μαμβρῆ, ὃ μεταληφθὲν ἀπὸ ὀράσεως καλεῖται· τῷ δὲ θεωρητικῷ τὸ **166** ὄρᾶν συνωδόν τε καὶ οἰκειότατον· ἐπειδὴν δὲ τούτοις ἀλείπταις χρησάμενος ὁ νοῦς μηδὲν ἐλλείπει τῶν πρὸς ἄσκησιν, συνομαρτεῖ καὶ συντρέχει τελείᾳ φρονήσει, μὴθ' ὑπερέχων μὴθ' ὑπερεχόμενος, ἀλλὰ ἰσαίτατα καὶ ἰσοστάσια βαίνων· δηλοῖ δὲ τὸ λόγιον ἐν ᾧ σαφῶς εἴρηται, διότι πορευθέντες ἀμφοτέροι ἀνῆλθον "ἐπὶ τὸν τόπον ὃν εἶπεν ὁ θεός" **167** (Gen. 22, 3)· ὑπερβάλλουσα γὰρ ἰσότης ἀρετῶν, ἀμιλλησαμένων πόνου μὲν πρὸς εὐεξίαν, τέχνης δὲ πρὸς τὴν αὐτοδίδακτον φύσιν, καὶ δυνηθέντων ἴσα τὰ ἄθλα τῆς ἀρετῆς ἐνέγκασθαι· ὥσπερ ἂν εἰ ζωγραφία καὶ πλαστική μὴ μόνον ὡς νῦν ἀκίνητα καὶ ἄψυχα ἐδημιούργουν, ἴσχυον δὲ κινούμενά τε καὶ ἔμψυχα τὰ γραφόμενα καὶ πλαττόμενα ποιεῖν· ἐδόκουν γὰρ ἂν φύσεως ἔργων οὔσαι τὸ πάλαι μιμητικαὶ τέχναι **168** φύσεις αὐταὶ γεγενῆσθαι τὰ νῦν· ὁ δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ἄνω μετέωρος ἐξαρθεὶς οὐδὲν ἔτι τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν κάτω τοῖς θνητοῖς ἐνδιὰ τρίβειν ἐάσει, πάντα δ' ὥσπερ ἐκ σειρᾶς ἐκκρεμασθέντα συνεπισπάσεται· διὸ καὶ λόγιον ἐχρήσθη τῷ σοφῷ τοιόνδε· "ἀνάβηθι πρὸς κύριόν σου, σὺ καὶ Ἄαρὼν καὶ Ναδάβ καὶ Ἀβιοὺδ καὶ ἑβδομήκοντα τῆς **169** γερουσίας Ἰσραήλ" (Exod. 24, 1)· τοῦτο δὲ ἐστὶ τοιοῦτον· ἀνάβηθι, ᾧ ψυχῇ, πρὸς τὴν τοῦ ὄντος θεᾶν εὐαρμόστως, λογικῶς, ἐκουσίως, ἀφρόβως, ἀγαπητικῶς, ἐν ἀριθμοῖς ἀγίοις καὶ τελείοις ἑβδομάδος δεκαπλασασθείσης· Ἄαρὼν μὲν γὰρ προφήτης λέγεται Μωυσέως ἐν τοῖς νόμοις, ὁ γεγωνὸς λόγος προφητεύων διανοία, Ναδάβ δὲ ἐκούσιος ἐρμηνεύεται, ὁ μὴ ἀνάγκη τιμῶν τὸ θεῖον, καὶ Ἀβιοὺδ πατήρ μου· οὗτος ὁ μὴ δι' ἀφροσύνην δεσπότης μάλλον ἢ πατὴρ διὰ φρόνησιν ἄρχωντος θεοῦ δεόμενος· **170** αἶδ' εἰσὶν αἱ τοῦ βασιλεύειν ἀξίου νοῦ δορυφόροι δυνάμεις, αἷς συνέρχασθαι τῷ βασιλεῖ παραπεμπούσας αὐτὸν θέμις· ἀλλὰ γὰρ δέος ἐστὶν ἀναβαίνειν πρὸς τὴν τοῦ ὄντος θεᾶν ψυχῇ δι' ἑαυτῆς ἀγνοοῦση τὴν ὁδόν, ὑπὸ ἀμαθίας ἅμα καὶ τόλμης ἐπαρθείση-μεγάλα δὲ τὰ ἐξ **171** ἀνεπιστημοσύνης καὶ πολλοῦ θράσους παραπτώματα·- διόπερ εὔχεται Μωυσῆς αὐτῷ τῷ θεῷ χρῆσθαι ἡγεμόνι πρὸς τὴν | πρὸς αὐτὸν ἄγουσαν ὁδόν· λέγει γὰρ· "εἰ μὴ αὐτὸς σὺ συμπορεύῃ, μὴ με ἀναγάγῃς ἐντεῦθεν" (Exod. 33, 15)· διότι πᾶσα κίνησις ἢ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης ἐπιζήμιον, καὶ ἄμεινον ἐνταυτοῖ καταμένειν τὸν θνητὸν βίον ἀλητεύοντας, ὡς τὸ πλείστον ἀνθρώπων γένος, ἢ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐξάραντας ἑαυτοὺς ὑπὸ ἀλαζονείας ἀνατραπῆναι· καθάπερ μυρίοις συνέβη τῶν σοφιστῶν, οἵτινες ᾤθησαν σοφίαν πιθανὴν εἶναι λόγων εὔρεσιν, ἀλλ'

172 οὐ πραγμάτων ἀληθεστάτην πίστιν. ἴσως δὲ καὶ τοιοῦτόν τι δηλοῦται· μή με ἄνω μετέωρον ἐξάρης, πλοῦτον ἢ δόξαν ἢ τιμὰς ἢ ἀρχὰς ἢ ὅσα ἄλλα τῶν ἐν ταῖς λεγομέναις εὐτυχίαις δωρησάμενος, εἰ μὴ μέλλοις αὐτὸς συνέρχεσθαι. ταῦτα γὰρ καὶ ζημίας καὶ ὠφελείας μεγίστας πολ- λάκις περιποιεῖται τοῖς ἔχουσιν, ὠφελείας μὲν, ὅταν ἀφηγηῆται τῆς γνώ- μης ὁ θεός, βλάβας δέ, ὅταν τοῦναντίον· μυρίοις γὰρ τὰ λεγόμενα

173 ἀγαθὰ πρὸς ἀλήθειαν οὐκ ὄντα κακῶν ἀνηκέστων γέγονεν αἴτια. ὁ δὲ ἐπόμενος θεῷ κατὰ τὰναγκαῖον συνοδοιπόροις χρῆται τοῖς ἀκολούθοις αὐτοῦ λόγοις, οὓς ὀνομάζειν ἔθος ἀγγέλους· λέγεται γοῦν ὅτι " Αβραάμ συνεπορεύετο συμπροπέμπων αὐτοῦς" (Gen. 18, 16). ὃ παγκάλῃς ἐπα- νισώσεως, καθ' ἣν ὁ παραπέμπων παρεπέμπετο, διδοὺς δ' ἐλάμβανεν, οὐκ ἀνθ' ἑτέρου ἑτερον, ἀλλὰ ἐν αὐτῷ μόνον ἐκεῖνο τὸ πρὸς τὰς ἀντι-

174 δόσεις ἔτοιμον. ἕως μὲν γὰρ οὐ τετελείωται, ἡγεμόνι τῆς ὁδοῦ χρῆται λόγῳ θείῳ· χρησιμὸς γὰρ ἐστίν· "ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ἵνα φυλάξῃ σε ἐν τῇ ὁδῷ, ὅπως εἰσαγάγῃ σε εἰς τὴν γῆν ἣν ἠτοίμασα σοι. πρόσεχε αὐτῷ καὶ εἰσάκουε αὐτοῦ, μὴ ἀπείθῃ αὐτῷ· οὐ γὰρ μὴ ὑποστείληταί σε· τὸ γὰρ ὄνομά μου ἐστίν

175 ἐπ' αὐτῷ" (Exod. 23, 20, 21). ἐπειδὴν δὲ πρὸς ἄκραν ἐπιστήμην ἀφίκηται, συντόνως ἐπιδραμῶν ἰστοαχήσει τῷ πρόσθεν ἡγουμένῳ τῆς ὁδοῦ· ἀμφοτέροι γὰρ οὕτως ὁπαδοὶ γενήσονται τοῦ πανηγεμόνος θεοῦ μηδενὸς ἔτι τῶν ἑτεροδόξων παρακολουθούντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ Λώτ, ὃς ἔκλινε τὴν ψυχὴν ὀρθὴν καὶ ἀκαμπτὴ φύεσθαι δυναμένην, διοικισθέντος.

176 " Αβραάμ δὲ ἦν" φησὶν "ἐτῶν ἑβδομήκοντα πέντε, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ Χαρράν" (Gen. 12, 4). περὶ μὲν οὖν τοῦ τῶν πέντε καὶ ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἀριθμοῦ-λόγον γὰρ ἔχει συνωδὸν τοῖς πρόσθεν εἰρημένοις-αὐθις ἀκριβώσομεν. τίς δὲ ἐστὶ Χαρράν καὶ τίς ἡ ἐκ ταύ-

177 τῆς ἀποικίας τῆς χώρας, πρότερον ἐρευνήσωμεν. οὐδένα τοίνυν τῶν ἐντε- τυχηρότων τοῖς νόμοις ἀγνοεῖν εἰκός, ὅτι πρότερον μὲν ἐκ τῆς Χαλδαικῆς ἀναστὰς γῆς Ἰβραάμ ᾤκησεν εἰς Χαρράν, | τελευτήσαντος δὲ αὐτῷ τοῦ πατρὸς ἐκεῖθι κακὰ ταύτης μετανίσταται, ὡς δεῖν ἤδη τόπων ἀπόλειψιν

178 πεποιῆσθαι. τί οὖν λεκτέον; Χαλδαῖοι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐκπεπο- νηκέναι καὶ διαφερόντως δοκοῦσιν ἀστρονομίαν καὶ γενεθλιαλογικὴν, τὰ ἐπίγεια τοῖς μετεώροις καὶ τὰ οὐράνια τοῖς ἐπὶ γῆς ἀρμοζόμενοι καὶ ὡσπερ διὰ μουσικῆς λόγων τὴν ἐμμελεστάτην συμφωνίαν τοῦ παντὸς ἐπιδεικνύμενοι τῇ τῶν μερῶν πρὸς ἄλληλα κοινωνίᾳ καὶ συμπαιθείᾳ,

179 τόποις μὲν διεζευγμένων, συγγενείᾳ δὲ οὐ διωκισμένων. οὗτοι τὸν φαι- νόμενον τοῦτον κόσμον ἐν τοῖς οὖσιν ὑπετόπησαν εἶναι μόνον, ἢ θεὸν ὄντα αὐτὸν ἢ ἐν αὐτῷ θεὸν περιέχοντα, τὴν τῶν ὄλων ψυχὴν· εἰμαρ- μένην τε καὶ ἀνάγκην θεοπλαστήσαντες ἀσεβείας πολλῆς κατέπλησαν τὸν ἀνθρώπινον βίον, ἀναδιδάξαντες ὡς δίχα τῶν φαινομένων οὐδενὸς ἐστίν οὐδὲν αἴτιον τὸ παράπαν, ἀλλ' ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἀστέ- ρων αἱ περίοδοι τὰ τε ἀγαθὰ καὶ τὰ ἐναντία ἐκάστῳ τῶν ὄντων ἀπο-

180 νέμουσι. Μωσῆς μὲντοι τῇ μὲν ἐν τοῖς μέρεσι κοινωνίᾳ καὶ συμπαι- θείᾳ τοῦ παντὸς ἔοικε συνεπιγράφεσθαι, ἓνα καὶ γενητὸν ἀποφηνάμενος τὸν κόσμον εἶναι-γενομένου γὰρ καὶ ἐνὸς ὑπάρχοντος εὐλογον τὰς

γε στοιχειώδεις οὐσίας ὑποβεβλήσθαι τοῖς ἀποτελουμένοις τὰς αὐτὰς
 ἅπασι κατὰ μέρη, καθάπερ ἐπὶ σωματῶν συμβέβηκε τῶν ἠνωμένων
181 ἀλληλουχεῖν-, τῇ δὲ περὶ θεοῦ δόξῃ διαφέρεσθαι· μήτε γὰρ τὸν
 κόσμον μήτε τὴν τοῦ κόσμου ψυχὴν τὸν πρῶτον εἶναι θεὸν μηδὲ τοὺς
 ἀστέρας ἢ τὰς χορείας αὐτῶν τὰ πρεσβύτατα τῶν συμβαινόντων ἀνθρώ-
 ποις αἴτια, ἀλλὰ συνέχεσθαι μὲν τόδε τὸ πᾶν ἀοράτοις δυνάμεσιν, ἃς
 ἀπὸ γῆς ἐσχάτων ἄχρις οὐρανοῦ περάτων ὁ δημιουργὸς ἀπέτεινε, τοῦ
 μὴ ἀνεθῆναι τὰ δεθέντα καλῶς προμηθεύμενος· δεσμοὶ γὰρ αἱ δυνάμεις
182 τοῦ παντὸς ἄρρηκτοι. διό, κἄν που τῆς νομοθεσίας λέγεται "ὁ θεὸς ἐν
 τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω" (Deut. 4, 39), μηδεὶς ὑποτοπη-
 σάτω τὸν κατὰ τὸ εἶναι λέγεσθαι-τὸ γὰρ ὃν περιέχειν ἄλλ' οὐ
 περιέχεσθαι θέμις-, δύνάμιν δ' αὐτοῦ, καθ' ἣν ἔθηκε καὶ διετάξατο
183 καὶ διεκόσμησε τὰ ὅλα. αὕτη δὲ κυρίως ἐστὶν ἀγαθότης, φθόνον μὲν
 τὸν μισάρετον καὶ μισόκαλον ἀπεληλακυῖα ἀφ' ἑαυτῆς, χάριτας δὲ
 γεννώσα αἷς τὰ μὴ ὄντα εἰς γένεσιν ἄγουσα ἀνέφηεν· ἐπεὶ τό γε ὃν
 φαντασιαζόμενον δόξῃ πανταχοῦ πρὸς ἀλήθειαν οὐδαμοῦ φαίνεται, ὡς
 ἀψευδέστατον ἐκείνον εἶναι τὸν χρησμόν, ἐν ᾧ λέλεκται· | "ἴδε ἐγώ,"
 ἄδεικτος ὡς ἂν δεικνύμενος, ἀόρατος ὡς ἂν ὄρατος ὢν, "πρὸ τοῦ σέ"
 (Exod. 17, 6)· πρὸ γὰρ παντὸς τοῦ γενητοῦ, ἔξω βαίνων ἐκείνου καὶ μηδενὶ
184 τῶν μετ' αὐτὸν ἐμφορόμενος. τούτων λεγομένων ἐπὶ τῇ τῆς
 Χαλδαικῆς δόξης ἀνατροπῇ τοὺς ἔτι τὴν γνώμην χαλδαίζοντας μετα-
 κλίνειν καὶ μετακαλεῖν οἴεται δεῖν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, τῆς διδασκα-
 λίας ἀρχόμενος ὧδε· τί, φησίν, ᾧ θαυμάσιοι, τοσοῦτον αἰφνίδιον
 ἀρθέντες ἀπὸ γῆς εἰς ὕψος ἐπινήχεσθε καὶ τὸν ἀέρα ὑπερκύψαντες
 αἰθεροβατεῖτε, ὡς ἡλίου κινήσεις καὶ σελήνης περιόδους καὶ τῶν ἄλλων
 ἀστέρων τὰς ἐμμελεῖς καὶ ἀοιδίμους ἀκριβοῦν χορείας; ταῦτα γὰρ μεί-
 ζονα ἢ κατὰ τὰς ὑμετέρας ἐστὶν ἐπινοίας ἅτε εὐδαιμονεστέρας καὶ θειο-
185 τέρας μοίρας λαχόντα. κατὰβητε οὖν ἀπ' οὐρανοῦ καὶ καταβάντες μὴ
 πάλιν γῆν καὶ θάλατταν καὶ ποταμοὺς καὶ φυτῶν καὶ ζώων ἰδέας ἐξε-
 τάζετε, μόνους δὲ ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐρευνᾶτε, μὴ ἐτέ-
 ρωθι μᾶλλον οἰκήσαντες ἢ παρ' ἑαυτοῖς· διαθεώμενοι γὰρ τὰ κατὰ τὸν
 ἴδιον οἶκον, τὸ δεσπότην ἐν αὐτῷ, τὸ ὑπήκοον, τὸ ἔμψυχον, τὸ ἀψυχον,
 τὸ λογικόν, τὸ ἄλογον, τὸ ἀθάνατον, τὸ θνητόν, τὸ ἄμεινον, τὸ χεῖρον,
186 εὐθύς ἐπιστήμην θεοῦ καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ σαφῆ λήψεσθε. λογιεῖσθε
 γὰρ ὅτι, ὡς ἐν ὑμῖν ἐστὶ νοῦς, καὶ τῷ παντί ἐστὶ, καὶ ὡς ὁ ὑμέτερος
 ἀρχὴν καὶ δεσποτείαν τῶν περὶ ὑμᾶς ἀναψάμενος ἕκαστον τῶν μερῶν
 ὑπήκοον ἀπέφηνεν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ ὁ τοῦ παντὸς τὴν ἡγεμονίαν περι-
 βεβλημένος αὐτοκράτορι νόμῳ καὶ δίκῃ τὸν κόσμον ἠνιοχεῖ προμηθεύ-
 μενος οὐ τῶν ἀξιονικότερων αὐτὸ μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν ἀφανεστέρων
187 εἶναι δοκούντων. μεταναστάντες οὖν ἀπὸ τῆς κατ' οὐρανὸν περι-
 εργίας ἑαυτοῦς, ὅπερ εἶπον, οἰκήσατε, τὴν μὲν Χαλδαίων γῆν, δόξαν,
 καταλιπόντες, μετοικισάμενοι δὲ εἰς Χαρράν, τὸ τῆς αἰσθήσεως χωρίον,
188 ὃ δὴ σωματικός ἐστὶν οἶκος διανοίας. Χαρράν γὰρ ἐρμηνεύεται τρώγλη,
 τρώγλαι δὲ σύμβολα αἰσθήσεως ὅπῃν εἰσίν· ὅπῃς γὰρ καὶ φωλεοῦς
 τρόπον τινα ὀφθαλμοὺς μὲν ὄρασεως, ἀκοῆς δὲ ὠτα, ῥῖνας δὲ ὀσμῶν

καὶ γεύσεως φάρυγγα καὶ πᾶσαν τὴν σώματος κατασκευὴν ἀφῆς εἶναι
189 συμβέβηκε. τούτοις οὖν ἔτι διατρίψαντες ἐνηρεμήσατε καὶ σχολάσατε
καὶ τὴν ἐκάστου φύσιν ὡς ἓνι μάλιστα ἀκριβῶσατε, καὶ τὸ ἐν ἐκά-
στοις εἶτε καὶ χεῖρον καταμαθόντες τὸ μὲν φύγετε, τὸ δ' ἔμπαλιν
ἐλέσθε. ἐπειδὴ μέντοι σφόδρα ἀκριβῶς πάντα τὸν ἴδιον | διασκέ-
ψησθε οἶκον καὶ ὃν ἔχει λόγον ἕκαστον αὐτοῦ τῶν μερῶν αὐγά-
σησθε, διακινήσαντες αὐτούς τὴν ἐνθὲνδε μετανάστασιν ζητεῖτε, οὐ θά-
190 νατον ἀλλ' ἀθανασίαν καταγγέλλουσαν. ἦς δείγματα σαφῆ καὶ ἐν τοῖς
σωματικοῖς καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἐγκατελημμένοι φωλεοῖς κατόψεσθε,
τοτὲ μὲν ἐν τοῖς βαθέσιν ὑπνοῖς-ἀναχωρήσας γὰρ ὁ νοῦς καὶ τῶν
αἰσθήσεων καὶ τῶν ἄλλων ὅσα κατὰ τὸ σῶμα ὑπεξελθὼν ἑαυτῷ προσο-
μιλεῖν ἄρχεται ὡς πρὸς κάτοπτρον ἀφορῶν ἀλήθειαν, καὶ ἀπορρυψά-
μενος πάνθ' ὅσα ἐκ τῶν κατὰ τὰς αἰσθήσεις φαντασιῶν ἀπεμάξατο τὰς
περὶ τῶν μελλόντων ἀψευδεστάτας διὰ τῶν ὀνείρων μαντείας ἐνθουσιᾶ
191 -, τοτὲ δὲ κἂν ταῖς ἐργηρόσεσιν· ὅταν γὰρ ἕκ τινος τῶν κατὰ φιλο-
σοφίαν κατασχεθεὶς θεωρημάτων ἀχθῆ πρὸς αὐτοῦ, τῷ μὲν ἔπεται, τῶν
δ' ἄλλων ὅσα κατὰ τὸν σωματικὸν ὄγκον ἀμνημονεῖ δῆπου. κἂν ἐμπο-
δίζωσιν αἱ αἰσθήσεις πρὸς τὴν ἀκριβῆ θέαν τοῦ νοητοῦ, μέλει τοῖς
φιλοθεάμοσι καθαιρεῖν αὐτῶν τὴν ἐπίθεσιν· τὰς τε γὰρ ὄψεις κατα-
μύουσι καὶ τὰ ὄρα ἐπιφράττουσι καὶ τὰς τῶν ἄλλων <αἰσθήσεων> ἐπέ-
χουσιν ὁρμᾶς καὶ ἐν ἐρημίᾳ καὶ σκότῳ διατρίβειν ἀξιοῦσιν, ὡς μὴ πρὸς
τινος αἰσθητοῦ τὸ ψυχῆς ὄμμα, ᾧ νοητὰ βλέπειν ἔδωκεν ὁ θεός, ἐπι-
192 σκιασθῆ. τοῦτον μέντοι τὸν τρόπον μαθόντες ἀπόλειψιν τοῦ
θνητοῦ χρηματίζεσθαι καὶ τὰς περὶ τοῦ ἀγενήτου παιδευθήσεσθε δόξας·
εἰ μὴ νομίζετε τὸν μὲν ὑμέτερον νοῦν ἀποδυσάμενον σῶμα, αἰσθησιν,
λόγον, δίχα τούτων γυμναῖ δύνασθαι τὰ ὄντα ὄραν, τὸν δὲ τῶν ὅλων
νοῦν, τὸν θεόν, οὐκ ἔξω τῆς ὑλικῆς φύσεως πάσης ἐστάναι περιέχοντα,
οὐ περιεχόμενον, καὶ οὐκ ἐπινοία μόνον ἐπεξεληλυθέναι ὡσπερ ἄνθρω-
193 πον, ἀλλὰ καὶ τῷ οὐσιώδει, οἷα ἀρμόττει θεόν. ὁ μὲν γὰρ ἡμέτερος
νοῦς οὐ δεδημιούργηκε τὸ σῶμα, ἀλλ' ἔστιν ἔργον ἑτέρου· διὸ καὶ
περιέχεται ὡς ἐν ἀγγεῖῳ τῷ σώματι. ὁ δὲ τῶν ὅλων νοῦς τὸ πᾶν
γεγέννηκε, τὸ πεποιηκὸς δὲ τοῦ γενομένου κρεῖττον· ὡστ' οὐκ ἂν ἐμφέ-
ροίτο τῷ χείρονι, δίχα τοῦ μηδὲ ἀρμόττειν πατέρα ἐν ὑίῳ περιέχεσθαι,
194 υἱὸν δὲ ταῖς τοῦ πατρὸς ἐπιμελείαις συναύξεσθαι. οὕτω κατὰ βραχὺ
μεταβαίνων ὁ νοῦς ἐπὶ τὸν εὐσεβείας καὶ ὀσιότητος ἀφίξεται πατέρα,
γενεθλιαλογικῆς ἀποστάς τὸ πρῶτον, ἥτις παρέπεισεν αὐτὸν ὑπολαβεῖν
τὸν κόσμον θεὸν τὸν πρῶτον εἶναι, ἀλλὰ μὴ τοῦ πρώτου θεοῦ δημιούρ-
γημα, καὶ τὰς τῶν ἀστέρων φορὰς τε καὶ κινήσεις αἰτίας ἀνθρώποις
195 κακοπραγίας καὶ τοῦναντίον εὐδαιμονίας. ἔπειτ' εἰς τὴν ἐπίσκεψιν ἐλθὼν
τὴν αὐτὸς ἑαυτοῦ, φιλοσοφῆσας τὰ κατὰ τὸν ἴδιον οἶκον, τὰ περὶ σώ-
ματος, τὰ περὶ αἰσθήσεως, τὰ περὶ λόγου, καὶ γνοὺς κατὰ τὸ ποιητικὸν
γράμμα

| ὅτι τοι ἐν μεγάροισι κακὸν τ' ἀγαθὸν τε τέτυκται,
ἔπειτ' ἀνατεμῶν ὁδὸν τὴν ἀφ' αὐτοῦ καὶ διὰ ταύτης ἐλπίσας τὸν
δυστόπαστον καὶ δυστέκμαρτον πατέρα τῶν ὅλων κατανοῆσαι, μαθὼν

ἀκριβῶς ἑαυτὸν εἴσεται τάχα που καὶ θεόν, οὐκέτι μένων ἐν Χαρράν, τοῖς αἰσθήσεως ὀργάνοις, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν ἐπιστραφεῖς· ἀμήχανον γὰρ ἔτι κινούμενον αἰσθητῶς μᾶλλον ἢ νοητῶς πρὸς τὴν τοῦ ὄντος ἐλθεῖν **196** ἐπίσκειψιν. οὗ χάριν καὶ ὁ ταχθεὶς τὴν ἀρίστην τάξιν παρὰ θεῷ τρόπος, ὄνομα Σαμουήλ, οὐχ ὑφηγεῖται τὰ τῆς βασιλείας δίκαια τῷ Σαοὺλ [οὐδ'] ἔτι διατρίβοντι ἐν τοῖς σκεύεσιν, ἀλλ' ἐπειδὴν ἐκεῖθεν αὐτὸν ἐξελεύσῃ. πυνθάνεται μὲν γάρ, εἰ ἔτι ἔρχεται ἐνθάδε ὁ ἀνὴρ, **197** ἀποκρίνεται δὲ τὸ λόγιον· "ἰδοὺ αὐτὸς κέκρυπται ἐν τοῖς σκεύεσι". τί οὖν προσήκει τὸν ἀκούσαντα, φύσει παιδευτικὸν ὄντα, ποιῆσαι, ὅτι μὴ μετὰ σπουδῆς αὐτὸν ἐξελεύσῃ; "ἐπιδραμῶν" γὰρ φησι "λαμβάνει αὐτὸν ἐκεῖθεν" (I Reg. 10, 22. 23), διότι τοῖς ἀγγείοις τῆς ψυχῆς, σώματι καὶ αἰσθήσει, <ἐν>διατρίβων οὐκ ἦν ἀξιόχρεως ἀκούσαι τῶν τῆς βασιλείας δογμάτων καὶ νόμων-βασιλείαν δὲ σοφίαν εἶναι λέγομεν, ἐπεὶ καὶ τὸν σοφὸν βασιλέα-, μετανασταῖς δέ, ἠνίκα τῆς ἀχλύος σκεδασθείσης ὀξυδορκήσειν ἔμελλεν. εἰκότως οὖν καὶ τὴν αἰσθήσεως χώραν, ὄνομα Χαρράν, ἀπολιπεῖν οἴεται δεῖν ὁ ἐπιστήμης ἑταῖρος.

198 Ἀπολείπει δὲ ἐτῶν γεγονῶς πέντε καὶ ἑβδομήκοντα· ὁ δὲ ἀριθμὸς οὗτος αἰσθητῆς καὶ νοητῆς, πρεσβυτέρας τε καὶ νεωτέρας, ἔτι δὲ φθαρ- **199** τῆς καὶ ἀφθάρτου μεθόριος φύσεώς ἐστι. νοητὸς μὲν γὰρ καὶ πρεσβύτερος καὶ ἀφθάρτος λόγος ὁ τῶν ἑβδομήκοντα, αἰσθητὸς δὲ καὶ νεώτερος ὁ ταῖς πέντε ἰσάριθμος ὧν αἰσθήσεσι. τούτῳ καὶ ὁ ἔτι γυμναζόμενος ἀσκητῆς ἐξετάζεται, μηδέπω δεδυνημένος ἐνέγκασθαι τὰ τέλεια νικητήρια· λέγεται γὰρ ὅτι "ἦσαν αἱ πᾶσαι ψυχαὶ ἐξ Ἰακώβ πέντε καὶ ἑβδο- **200** μήκοντα" (Exod. 1, 5)· τοῦ γὰρ ἀθλοῦντος καὶ τὸν ὑπὲρ κτήσεως ἀρετῆς ἱερὸν ὄντως ἀγῶνα μὴ διαφθείροντος ψυχαὶ μὲν πρὸ σωματῶν γεννήματα, οὕτω δ' ἐκτετμημένα τὸ ἄλογον, ἀλλ' ἔτι τὸν αἰσθήσεως ὄχλον ἐφευκόμενοι. παλαίοντος γὰρ καὶ κονιομένου καὶ πτερνίζοντος **201** Ἰακώβ ἐστὶν ὄνομα, οὐ νενικηκότος· ὅταν δὲ τὸν θεὸν ὄραν ἱκανὸς εἶναι δόξας Ἰσραὴλ μετονομασθῆ, μόνῳ χρήσεται τῷ ἑβδομηκοστῷ λόγῳ, | τὴν πεντάδα τῶν αἰσθήσεων ἐκτεμῶν· λέγεται γὰρ ὅτι "ἐν ἑβδομήκοντα ψυχαῖς κατέβησαν οἱ πατέρες σου εἰς Αἴγυπτον" (Deut. 10, 22). οὗτός ἐστιν ὁ ἀριθμὸς Μωυσέως τοῦ σοφοῦ γνώριμος· τοὺς γὰρ ἀριστίνδην ἐκ παντὸς τοῦ πλήθους ἐπιλεγεμένους ἑβδομήκοντα εἶναι συμβέβηκε καὶ πρεσβυτέρους ἅπαντας, οὐχ ἡλικίαις ἀλλὰ φρονήσει καὶ **202** βουλαῖς, γνώμαις τε καὶ ἀρχαιοτρόποις ζηλώσεσιν. οὗτος ὁ ἀριθμὸς ἱερουργεῖται τε καὶ ἀποδίδεται θεῷ, ὅταν οἱ τέλειοι τῆς ψυχῆς συναχθῶσι καὶ συγκομισθῶσι καρποί· τῇ γὰρ τῶν σκηνῶν ἑορτῇ χωρὶς τῶν ἄλλων θυμάτων ἑβδομήκοντα μόσχους ἀνάγειν θυσίαν ὀλόκαυστον διείρηται (Num. 29, 13 sqq.). κατὰ τὸν ἑβδομηκοστὸν λόγον καὶ αἱ τῶν ἀρχόντων φιάλαι κατασκευάζονται-ἐκάστη γὰρ ἑβδομήκοντα σικλῶν ἐστὶν ὀλκῆς (Num. 7, 13 sqq.)-, ἐπειδὴ τὰ ἔνσπονδα καὶ συμβατήρια καὶ φίλα τῆς ψυχῆς ὡς ἀληθῶς ὀλκὸν ἔχει δύναμιν, τὸν ἑβδομηκοστὸν καὶ ἅγιον λόγον, ὃν Αἴγυπτος, ἡ μισάρετος καὶ φιλοπαθῆς φύσις, πενθοῦσα εἰσάγεται· ἑβδομήκοντα γὰρ ἡμέραις καταριθμεῖται παρ' αὐτοῖς τὸ πένθος **203** (Gen. 50, 3). οὗτος μὲν οὖν ὁ ἀριθμὸς, ὡς ἔφην, Μωυσέως

γνώριμος, ὁ δὲ τῶν πέντε αἰσθήσεων τοῦ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὰ ἐκτὸς
 ἀσπαζομένου, ὃν ἔθος καλεῖν Ἰωσήφ. τοσαύτην γὰρ αὐτῶν ἐπιμέλειαν
 πεποιήται, ὥστε τὸν μὲν ὁμογάστριον ἀδελφόν, τὸν αἰσθήσεως ἔκγονον ὄντα
 -ἥκιστα γὰρ ὁμοπατρίους οἶδε-, πέντε ἐξάλλοις δωρεῖται στολαῖς
 (Gen. 45, 22), διαπρεπεῖς ἡγούμενος τὰς αἰσθήσεις καὶ κόσμου καὶ τιμῆς
204 ἀξίας. ὅλη δὲ Αἴγυπτῳ καὶ νόμους ἀναγράφει, ὅπως τιμῶσιν αὐτὰς
 καὶ φόρους καὶ δασμοὺς ὡς βασιλευσιν ἀνά πᾶν ἔτος κομίζωσι· τὸν
 γὰρ σῆτον ἀποπεμπτοῦν κελεύει (Gen. 47, 24), τὸ δὲ ἐστὶν ὕλας καὶ
 τροφᾶς ἀφθόνους θησαυροφυλακεῖν ταῖς πέντε αἰσθήσεσιν, ὅπως ἐκάστη
 τῶν οἰκείων ἀνεπισχέτως ἐμπιπλαμένη τρυφᾷ καὶ τὸν νοῦν τοῖς ἐπεισο-
 ρουμένοις βαρύνουσα βαπτίζει· ταῖς γὰρ τῶν αἰσθήσεων εὐωχίαις λιμὸν
205 ἄγει διάνοια, ὡς ἔμπαλιν ταῖς νηστεῖαις εὐφροσύνας. οὐχ ὄρας ὅτι καὶ
 πέντε Σαλπαὰδ θυγατέρες, ἃς ἀλληγοροῦντες αἰσθήσεις εἶναι φαμεν,
 ἐκ τοῦ δήμου Μανασσῆ γεγονάσιν, ὃς υἱὸς Ἰωσήφ ἐστὶ, χρόνῳ μὲν
 πρεσβύτερος ὢν, δυνάμει δὲ νεώτερος; εἰκότως· καλεῖται γὰρ ἐκ λήθης,
 τὸ δὲ ἰσοδυναμοῦν ἐστὶ πρᾶγμα ἀναμνήσει. ἀνάμνησις δὲ τὰ δευτε-
 ρεῖα φέρεται μνήμης, ἥς Ἐφραῖμ ἐπώνυμος γέγονεν, ὃς καρποφορία
 μεταληφθεὶς προσαγορεύεται· καρπὸς δὲ κάλλιστος καὶ τροφιμώτατος
206 ψυχῆς τὸ ἄλυστον ἐν μνήμαις. λέγουσι γοῦν τὰ ἐναρμόνια ἑαυταῖς αἰ
 παρθένοι· "ὁ πατήρ ἡμῶν ἀπέθανεν"-ἀλλ' ὁ θάνατος ἀναμνήσεώς ἐστὶ
 λήθη-"καὶ ἀπέθανεν οὐ δι' ἁμαρτίαν ἑαυτοῦ"-παγκάλως· οὐ γὰρ
 ἐκούσιον ἢ λήθη | πάθος, ἀλλ' ἐν τι τῶν οὐ παρ' ἡμῖν, ἐπιγινόμενον
 ἔξωθεν-, "υἱοὶ δὲ οὐκ ἐγένοντο αὐτῶ" (Num. 27, 3), ἀλλὰ θυγατέρες,
 ἐπειδὴ τὸ μὲν μνημονικὸν ἄτε φύσει διανιστάμενον ἀρρενογονεῖ, τὸ δὲ
 ἐπιλανθανόμενον ὑπὸν λογισμοῦ χρώμενον θηλυτοκεῖ· ἄλογον γάρ, ἀλόγου
207 δὲ μέρους ψυχῆς αἰσθήσεις θυγατέρες. εἰ δέ τις τὸν μὲν τάχει παρέ-
 δραμε, Μωυσῆ δὲ ἠκουλούθησε, μήπω δυνηθεὶς ἰσόδρομος αὐτῶ γενέ-
 σθαι κεκραμένῳ καὶ μιγάδι ἀριθμῶ χρήσεται, τῷ πέμπτῳ καὶ ἑβδομη-
 κοστῷ, ὅς ἐστὶ σύμβολον αἰσθητῆς καὶ νοητῆς φύσεως, συγκεκραμένων
208 ἀμφοῖν εἰς εἶδους ἐνὸς ἀνεπιλήπτου γένεσιν. ἄγαμαι σφόδρα
 καὶ τὴν ὑπομονὴν Ῥεβέκκαν, ἐπειδὴ τῷ τελείῳ τὴν ψυχὴν καὶ τὰς
 τῶν παθῶν καὶ κακιῶν τραχύτητας καθηρηκότι παραινῆ τότε εἰς Χαρρὰν
 ἀποδρᾶναι· λέγει γάρ· "νῦν οὖν, τέκνον, ἀκουσον τῆς φωνῆς μου καὶ
 ἀνασταῖς ἀπόδραθι πρὸς Λάβαν τὸν ἀδελφόν μου εἰς Χαρρὰν καὶ οἴκησον
 μετ' αὐτοῦ ἡμέρας τινάς, ἕως τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν καὶ τὴν ὀργὴν
 τοῦ ἀδελφοῦ σου ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐπιλάθῃται ἃ πεποίηκας αὐτῷ" (Gen. 27,
209 43-45). παγκάλως δὲ τὴν ἐπὶ τὰς αἰσθήσεις ὁδὸν δρασμὸν εἴρηκεν·
 ὄντως γὰρ δραπέτης ὁ νοῦς τότε γίνεται, ὅταν καταλιπὼν τὰ οἰκεία
 ἑαυτῷ νοητὰ τράπηται πρὸς τὸ ἐναντίον τάγμα τῶν αἰσθητῶν. ἐστὶ
 δὲ ὅπου καὶ τὸ δραπετεύειν χρήσιμον, ἐπειδὴ τις αὐτὸ ποιῆ μὴ ἕνεκα
 ἔχθους τοῦ πρὸς τὸν κρείττονα, ἀλλὰ τοῦ μὴ ἐπιβουλευθῆναι χάριν πρὸς
210 τοῦ χειρόνος. τίς οὖν ἢ παραίνεσις τῆς ὑπομονῆς; θαυμασιωτάτη καὶ
 περιμάχητος· εἴαν ποτε, φησί, ὄρας ἀνηρεθισμένον καὶ ἐξηγριωμένον
 τὸ θυμοῦ καὶ ὀργῆς πάθος ἐν σαυτῷ ἢ τινι ἑτέρῳ, ὃ ἢ ἄλογος καὶ
 ἀτίθασος ζῶοτροφεῖ φύσις, μὴ μᾶλλον αὐτὸ ἀκονήσας ἐκθηριώσης-

δήξεται γὰρ ἴσως ἀνίατα-, καταψύχων δὲ τὸ ζέον αὐτοῦ καὶ πεπυρω-
 μένον ἄγαν ἡμέρωσον· τιθασὸν γὰρ καὶ χειρόηθες εἰ γένοιτο, ἥκιστα
211 ἂν βλάβαι. τίς οὖν ὁ τρόπος τῆς τιθασείας καὶ ἡμερώσεως αὐτοῦ;
 μεθαρμοσάμενος καὶ μετασκευασάμενος, ὅσα τῷ δοκεῖν, ἀκολούθησον τὸ
 πρῶτον οἷς ἂν ἐθέλη καὶ πρὸς μηδὲν ἐναντιωθεὶς ὁμολόγησον τὰ αὐτὰ
 φιλεῖν τε καὶ μισεῖν· οὕτω γὰρ ἐξευμενισθήσεται. πραυνθέντος δε \
 ἀποθήσῃ τὴν ὑπόκρισιν, καὶ μηδὲν ἔτι προσδοκῶν ἐξ ἐκείνου κακὸν
 πείσεσθαι μετὰ ῥαστώνης ἐπανελεύσῃ πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ἐπιμέλειαν.
212 εἰσάγεται γὰρ διὰ τοῦτο Χαρρὰν θρεμμάτων μὲν ἀνάπλευς, οἰκῆτορσι
 δὲ κεχρημένη κτηνοτρόφοις· τί γὰρ ἂν εἴη χωρίον ἀλόγῳ φύσει καὶ
 τοῖς τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν αὐτῆς ἀνειληφόσιν ἐπιτηδειότερον
213 τῶν ἐν ἡμῖν αἰσθήσεων; πυθομένου γοῦν τοῦ ἀσκητοῦ "πόθεν | ἐστέ"
 ἀποκρίνονται τάληθες οἱ ποιμένες ὅτι "ἐκ Χαρρὰν" (Gen. 29, 4)· ἐκ
 γὰρ αἰσθήσεως αἱ ἄλογοι ὡς ἐκ διανοίας αἱ λογικαὶ δυνάμεις εἰσί.
 προσπυθομένου δέ, εἰ γινώσκουσι Λάβαν, φασὶν εἰκότως εἶδέναι (Gen.
 29, 5)· γνωρίζει γὰρ τὸ χρῶμα καὶ πᾶσαν ποιότητα αἰσθησις, ὡς
214 οἶεται, χρωμάτων δὲ καὶ ποιότητων ὁ Λάβαν σύμβολον. καὶ αὐτὸς δὲ
 ἐπειδὴν ἤδη τελειωθῆ, τὸν μὲν τῶν αἰσθήσεων οἶκον ἀπολείπει, τὸν
 δὲ τῆς ψυχῆς ὡς ψυχῆς ἰδρύεται, ὃν ἔτι ὢν ἐν τοῖς πόνοις καὶ ταῖς
 ἀσκήσεσιν ἀναζωγραφεῖ· λέγει γάρ· "πότε ποιήσω κἀγὼ ἐμαυτῷ οἶκον;"
 (Gen. 30, 30). πότε τῶν αἰσθητῶν καὶ αἰσθήσεων ὑπεριδὼν νοῦν καὶ
 διάνοιαν οἰκῆσω, λόγῳ θεωρητοῖς πράγμασι συντρεφόμενος καὶ συνδια-
 τώμενος, καθάπερ αἱ ζητητικαὶ τῶν ἀφανῶν ψυχαί-μαίαις αὐτὰς
215 ἔθος ὀνομάζειν-; καὶ γὰρ αὐταὶ ποιῶσι σκεπάσματα οἰκεῖα καὶ
 φυλακτῆρια φιλαρέτοις ψυχαῖς· τὸ δὲ εὐεργέστατον οἰκοδόμημα ἦν ὁ
 θεοῦ φόβος τοῖς φρουρὰν καὶ τεῖχος αὐτὸν ἀκαθαίρετον πεποιημένοις.
 "ἐπειδὴ" γὰρ φησιν "εφοβοῦντο αἱ μαῖαι τὸν θεόν, ἐποίησαν ἑαυταῖς
 οἰκίας" (Exod. 1, 21).
216 Ἐξελθὼν οὖν ἐκ τῶν κατὰ τὴν Χαρρὰν τόπων ὁ νοῦς λέγεται
 "διοδεῦσαι τὴν γῆν ἕως τοῦ τόπου Συχέμ ἐπὶ τὴν δρῦν τὴν ὑψηλὴν"
 (Gen. 12, 6). τί δέ ἐστι τὸ διοδεῦσαι, σκειψώμεθα· τὸ φιλομαθὲς
 ζητητικὸν καὶ περιεργόν ἐστι φύσει, πανταχῇ βαδίζον ἀόκνως καὶ παν-
 ταχόσε διακῦπτον καὶ μηδὲν ἀδιερεύνητον τῶν ὄντων μήτε σωμάτων
 μήτε πραγμάτων ἀπολιπεῖν δικαιοῦν. λίχνον γὰρ ἐκτόπως θεαμάτων
 καὶ ἀκουσμάτων εἶναι πέφυκεν, ὡς μὴ μόνον τοῖς ἐπιχωρίοις ἀρκεῖσθαι,
217 ἀλλὰ καὶ τῶν ξενικῶν καὶ πορρωτάτω διωκισμένων ἐφίεσθαι. λέγουσι
 γοῦν, ὡς ἔστιν ἄτοπον ἐμπόρους μὲν καὶ καπήλους γλίσχρων ἕνεκα
 κερδῶν διαβαίνειν τὰ πελάγη καὶ τὴν οἰκουμένην ἐν κύκλῳ περιέναι
 ἅπασαν, μὴ θέρους, μὴ χειμῶνα, μὴ πνεύματα βίαια, μὴ ἐναντία, μὴ
 νεότητα, μὴ γῆρας, μὴ νόσον σώματος, μὴ φίλων συνήθειαν, μὴ τὰς
 ἐπὶ γυναικὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ἄλλοις οἰκείοις ἀλέκτους ἡδονάς, μὴ
 πατρίδος καὶ πολιτικῶν φιλανθρωπιῶν ἀπόλαυσιν, μὴ χρημάτων καὶ
 κτημάτων καὶ τῆς ἄλλης περιουσίας ἀσφαλῆ χρῆσιν, μὴ τῶν ἄλλων
218 ὀτιοῦν συνόλως μέγα ἢ μικρὸν ἐμποδῶν τιθεμένους, τοῦ δὲ καλλίστου
 καὶ περιμαχίτου καὶ μόνῳ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων οἰκειοτάτου χάριν,

σοφίας, μὴ οὐχὶ θάλατταν μὲν ἅπασαν περαιούσθαι, πάντα δὲ γῆς
 μυχὸν ἐπέρχεσθαι, φιλοπευστοῦντας εἴ ποῦ τι καλὸν ἔστιν ἰδεῖν ἢ ἀκού-
 σαι, καὶ μετὰ σπουδῆς καὶ προθυμίας τῆς | πάσης ἰχνηλατεῖν, ἄχρις ἂν
219 ἐγγένηται τῶν ζητουμένων καὶ ποθουμένων εἰς ἀπόλαυσιν ἐλθεῖν. διό-
 δευσον μέντοι, ψυχῇ, καὶ τὸν ἄνθρωπον, εἰ θέλεις, ἕκαστον τῶν περὶ
 αὐτὸν ἀγαθοῦσα εἰς ἐπίκρισιν, οἷον εὐθέως τί τὸ σῶμα καὶ τί ποιοῦν
 ἢ πάσχον διανοία συνεργῆ, τί ἢ αἰσθησις καὶ τίνα τρόπον τὸν ἡγεμόνα
 νοῦν ὠφελεῖ, τί λόγος καὶ τίνων γινόμενος ἑρμηνεὺς πρὸς καλοκάγαθίαν
 συμβάλλεται, τί ἡδονὴ καὶ τί ἐπιθυμία, τί λύπη καὶ φόβος καὶ τίς ἢ
 πρὸς ταῦτα ἰατρικὴ, δι' ἧς ἢ ληφθεὶς τις εὐμαρῶς διεκδύσεται ἢ οὐχ
 ἀλώσεται πρὸς αὐτῶν τὸ παράπαν, τί τὸ ἀφραίνειν, τί τὸ ἀκολασταί-
 νειν, τί τὸ ἀδικεῖν, τίς ἢ τῶν ἄλλων πληθὺς νοσημάτων, ὅσα ἢ φθορο-
 ποιὸς ἀποτίκτειν πέφυκε κακία, καὶ τίς ἢ τούτων ἀποστροφή, καὶ κατὰ
 τὰ ἐναντία τί τὸ δίκαιον ἢ τὸ φρόνιμον ἢ τὸ σῶφρον, τὸ ἀνδρεῖον, τὸ
 εὐβουλον, ἀρετὴ συνόλως ἅπασα καὶ εὐπάθεια, καὶ ὃν τρόπον ἕκαστον
220 αὐτῶν εἴωθε περιγίνεσθαι. διόδευσον μέντοι καὶ τὸν μέγιστον καὶ τελεώ-
 τατον ἄνθρωπον, τόνδε τὸν κόσμον, καὶ διάσκεψαι τὰ μέρη, ὡς τόποις
 μὲν διέζευκται, δυνάμεσι δὲ ἥνωται, καὶ τίς ὁ ἀόρατος οὗτος τῆς ἁρμο-
 νίας καὶ ἐνώσεως πᾶσι δεσμός. ἐὰν μέντοι σκοπούμενος μὴ βραδίως
 καταλαμβάνης ἂ ζητεῖς, ἐπίμενε μὴ κάμνων· οὐ γὰρ τῇ ἐκεχειρίᾳ
 ληπτὰ ταῦτ' ἐστίν, ἀλλὰ μόλις πολλοῖς καὶ μεγάλοις πόνοις ἀνευρισκό-
221 μενα. οὐ χάριν ὁ φιλομαθῆς τοῦ τόπου Συχέμ ἐνείληπται, μεταληφθὲν
 δὲ τὸ ὄνομα Συχέμ ὠμίασις καλεῖται, πόνου σύμβολον, ἐπειδὴ τοῖς
 μέρεσι τούτοις ἀχθοφορεῖν ἔθος, ὡς καὶ αὐτὸς ἐτέρωθι μέμνηται λέγων
 ἐπὶ τινος ἀθλητοῦ τοῦτον τὸν τρόπον· "ὑπέθηκε τὸν ὦμον εἰς τὸ πονεῖν,
222 καὶ ἐγένετο ἀνὴρ γεωργός" (Gen. 49, 15). ὥστε μηδέποτε, ὡς διάνοια,
 μαλακισθεῖσα ὀκλάσης, ἀλλά, κἂν τι δοκῇ δυσθεώρητον εἶναι, τὸ ἐν
 σαυτῇ βλέπον διανοίξασα διάκυψον εἴσω καὶ ἀκριβέστερον τὰ ὄντα ἐναύ-
 γασαι καὶ μήτε ἐκοῦσα μήτε ἀκουσά ποτε μύσης· τυφλὸν γὰρ ὕπνος,
 ὡς ὄξυωπὸς ἐργήγορσις. ἀγαπητὸν δὲ τῷ συνεχεῖ τῆς προσβολῆς ἐίλι-
223 κρινῆ τῶν ζητουμένων λαβεῖν φαντασίαν. οὐχ ὄρας ὅτι καὶ δρῶν ὑψη-
 λὴν ἐν Συχέμ πεφυτεῦσθαί φησιν αἰνιττόμενος τὸν ἀνένδοτον καὶ ἀκαμπῆ,
 στερρόν τε καὶ ἀρραγέστατον παιδείας πόνον; ὧ τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι
 τέλειον καὶ ἀναγκαῖον κεχρῆσθαι, ἵνα μὴ τὸ ψυχῆς δικαστήριον, ὄνομα
 Δεῖνα-κρίσις γὰρ ἑρμηνεύεται-, συλληφθῆ πρὸς τοῦ τὸν ἐναντίον
224 μοχθοῦντος πόνον, τοῦ φρονήσεως ἐπιβούλου. | ὁ γὰρ ἐπώνυμος τοῦ τόπου
 τούτου Συχέμ, Ἐμῶρ υἱὸς ὦν, ἀλόγου φύσεως-καλεῖται γὰρ Ἐμῶρ
 ὄνος-, ἀφροσύνην ἐπιτηδεύων καὶ συντραφεὶς ἀναισχυντία καὶ θράσει
 τὰ κριτήρια τῆς διανοίας μιαίνειν ὁ παμμίαρος καὶ φθείρειν ἐπεχείρησεν,
 εἰ μὴ θᾶττον οἱ φρονήσεως ἀκουσται καὶ γνώριμοι, Συμεών τε καὶ Λευί,
 φραζάμενοι τὰ οἰκεία ἀσφαλῶς ἐπεξῆλθον, ἔτι ὄντας ἐν τῷ φιληδόνῳ
 καὶ φιλοπαθεῖ καὶ ἀπεριτμήτῳ πόνῳ καθελόντες· χρησιμοῦ γὰρ ὄντος,
 ὡς "οὐκ ἂν γένοιτό ποτε πόρνη τῶν τοῦ βλέποντος, Ἰσραήλ, θυγατέ-
225 ρων" (Deut. 23, 17), οὗτοι τὴν παρθένον ψυχὴν ἐξαρπάσαντες λαθεῖν

σπονδουμένοις ἔστιν, ἀλλὰ κὰν οἴωνται τινες, οἰήσονται μόνον, ἀπελεγ-
χθήσονται δὲ τῷ ἔργῳ ψευδοδοξοῦντες. ἔστι γάρ, ἔστιν ἡ μισοπόνηρος
καὶ ἀμείλικτος καὶ ἀδικουμένων ἀρωγὸς ἀπαραίτητος δίκη, σφάλλουσα
τὰ τέλη τῶν ἀισχυρόντων ἀρετήν, ὧν πεσόντων εἰς παρθένον πάλιν
ἡ δόξασα ἀισχυρῆναι μεταβάλλει ψυχὴ· δόξασα δ' εἶπον, ὅτι οὐδέ-
ποτε ἐφθείρετο· τῶν γὰρ ἀκουσίων οὐδὲν τοῦ πάσχοντος πρὸς
ἀλήθειαν πάθος, ὡς οὐδὲ τοῦ μὴ ἀπὸ γνώμης ἀδικοῦντος τὸ πραττό-
μενον ἔργον.